HMASAWNNA KAWL ÊNG

by H. Laisiama

PUBLISHED BY
THE SOCIAL EDUCATION WING
EDUCATION DEPARTMENT
MIZORAM, AIZAWL.
1979

THUHMAHRUAI

Puitling thlenga ziak leh chhiar thiam lo kan la awm fo mai hi Sawrkar chuan a ngaimawh êm êm a Tichuan Social Education Wing hmangin, puitling ziak leh chhiar thiam lo tân zirna a buatsaih a Kum tin mi thahnem tâwk takin ziak leh chhiar an thiam phah thin Amaherawhchu hriat sa leh thiam sa pawh hi theihngilh leh mai theih a nih avângin inhman zuina leh chhiar zui thin tûr lehkhabu neih chu thil tul tak a lo ni a. Chutiang pawimawhzia leh tangkaizia chu hriain Social Education Wing chuan hêng a hnuaia lehkhabute hi 1975—76 khân a buatsaih a

(1) Khawkil Bunghnuai — by Darhlira
(2) Khawfing chah lai — by R Zuala
(3) Tumna chu a hlawhtling thin — by James Dokhûma
(4) Thalai Nun — by Vanlalnghâka

Kum 1976—77 chhûngin hêngte hi an buatsaih bawk

(1) Khuarei-Ramzopui — by Selêt Thanga
(2) Khâwnglung Rûn — by Vânlalruata
(3) Khawtlâng Inzirna — by James Dokhûma

(4) Thlahrang — by Lalzuithanga

Kum 1977—78 chhûngin hêngte hi an buatsaih.

(1) Ni leh Thla kâra lêng — by James Dokhûma

(2) Thalaite Th'an — by Vanlaltluanga

Kum 1978—79 chhûngin hêngte hi an buatsaih

(1) Hmasawnna Kâwl Eng — by H Lalsiama

(2) Arsi Thawnthu — by James Dokhûma

(3) Chhûngkua — by Lalengmawia Ralte

(4) Khua leh Tui — by R Lalrâwna

(5) Fahrah Nun — by Khawlkungi

(6) Damlai Ro Hlu - by R L Rina

(7) Chhungkaw Intodelhna — by C. Lalngaizuala

(8) Mizoram Zirna Chanchin — by Lalbiakliana

J I ALDUHAWMA
STATE SOCIAL EDUCATION OFFICER
MIZORAM, AIZAWL.

THU HMAHRUAI

Kan ramah hian Lehkhabu chi hrang chu a lo awm ve nil nial ta a, mahse hnam changkâng zawkte neih ang, mahni chanchin ziakna (Auto-biography) hi kan la nei mumal lova Hei hi kan ngaihdanin mi ropui leh chânchin nei thamte tihmi chauh niin kan ngai a ni thei e. Hnam changkângte zingah erawh chuan fahrah chanhai tak takte pawhin an chanchin chu an lo ziak thin tih ka hriatin, kei pawhin ka chan tâwk, retheihna te, zahna te leh ka lâwmna te chu zêp nei miah lovin ka ziak a.

Tin, keima chanchin ngawr ngawr ni lo, ka hriat ve theih china kan rama thil lo thleng leh kan nunphung lo danglam ta te ka telh zêl bawk a. Chhiartute tân bengvârna tûr leh an tuchhuan zêlte tân a la tha dawn tih hriaa mi tam zâwkin an la rawn ziak ve nân tihhmuhtu pakhat nih inbeiseiin he lehkhabu tê tak tê hi ka han buatsaih ve a ni e.

Aizawl
Venghnuai
12th March, 1978

H. Lalsiama
Retd Teacher
St. Paul's High School,
Mizoram

BUNG I

DAMPA KHAWPUI

A khamrang Thari laikhum,
A tual 'zawl satin kaina

Rokunga

Kan Zoram mawi leh duhawm hi hmasanga ta tawh kan hnam pasaltha chhuanvâwrten mahni khua leh tui leh thiante chhan nân, mi lu sa lu an lo lâka, pasaltha nihna hming dai tawh lo tûr an lo hlawhna, tin, hlaphuahthiam hmingthang hnam dangte lakah pawh 'pahnihna' ni bik ngai hauh lo tûrten thu leh hla ren miah lova, a ram mawizia leh lung a tiblenna an lo phuah kûr hai lo uai hnu pawha thang thar zêlten zaia an la chawi zêl tûr mih nise kei atan zâwng a dang teh asin.

A dang teh asin ka han tihna chhan chu hei hi a ni. Tun lai hun, hnam finna pui puiten Thlaa an inkahkai tawh hnu pawh hian Africa ram pilril kan han ngaihtuah thut chang chuan kan rilru mitthlaah ngaw dur pui pui karah ramsa hlauhawm pui puite chu a tla sup supin kan hmu thin ang hi Dampa ram leh a chhehvel, ka nu leh pate lo chenna ram chu a ni Vawiin ni thleng pawh hian kan ram hruaitu thenkhatten 'Khawthlang ram, hna-

chhawn ram' an la tihsfo thi tidik tûrin Sai, Sakei leh ramsa chi hrang hrangte chu a vêl ngaw chhûngah hian zalên takin an la tualchai dial dial zuk nia.

Chutia ka han sawi ang ram mah nise ka pate lo chen hun lai, tun hmalam kum sawmsarih dawn laiah kha chuan a mi chêngte tlem, leh thawl aleiah 'mihring chakkhai tinreng kimna ram' a ni miau mai. Ram a thain, eisen loh buh an thar a, chaw tituitu ngaw chhunga ramsa, sava leh sanghate leh an la nin rih loh sa apiang chu awlsam taka neih theih zel a ni. Ngaw-ah thang han kam se a thang inhmingkim, aia tam awh theih deuh thaw a ni a Lui lam sa châk deuh tân lên den mai tûr Sanghal, Sakhi ilo sa châk deuh zawk tân a kahna tur silai nei ve zo lo mahse thangtung leh bruikhau a awm chhûng chu, chung thang valh chhûnga an kete han rawlh mai turin sate chu a innei h reng bawk a ni

Chûng hun lai chuan buh leh thlai leh sa a tam ang bawkin ram chhûnga chêngte te zingah chuan 'hmangaihna inunglham' a tam a. Mahni chauhvin ei leh bâr tûr nei a, thenawmte tlâkchham chu an thil hlauh-thâwn ber a ni fo. An tawngkam inbiaknate chu la mawlin tam teh duah lo mah se an thusawi tinreng chu hmangaih tawngkam

chhuak leh thinlung thuruk dik taka puanchhuahna an ni hlawm a. An kal bo hlâna an kawngkhâr kalh nan thingfâka do hi a rinawm tawk êm êm a Hêng ka han sawi tâk ram thawyeng leh a mi chengte inhmangaih tawn dial dialnaah hian ka nu leh pate chu eng chen emaw an lo cheng a, a chhan leh avâng ber chu sawi tur hre ve mah suh ila he Dampa khua atang hian a khaw chhak zâwk, Aizawl lam hnaih zâwkah pêm an lo nilrûk ta a ni chek ang chu Sailo lal, Pu Thanthuama khua, Thilthekah hian an pem chho ta a ni Chu chu kum 1900 vêl a ni âwm e

Chu khaw chhûnga mite chuan Mizo thatna dân pangngai angin chung pemthirte chu duat tak leh lainat takin a lo enkawl a, nì rei lo têah in urap in chu an han sak zawh sak ta thuai a An thenawm khawvengte chuan an lo duat êm vâng a ni chêk anga hun rei lo teah an Dampa khawpui ngaih pawh chu a lo nep ta tial tial a Kum hnih khat hnuah phei chuan ka nu leh pate chu mite chhuat ni that nah a rual pâwl tak an lo ni ta nghe nghe a

BUNG 2

THILTHEK KHUAAH

Zuapa nun tawi vanga rairah mang ni,
Min rawn thlir thin ang maw Hringlang tlangan.

H L S

Kan Lalpa kum chhiara kum sangkhat leh zakua leh pakaw kuma buh hmawr hmin phoh phoh lai chuan Pu Venga leh Pi Suaki te chhungkua, mipa fa pakhat leh hmelchhe fa pahnih lo awm tawhnaah chuan mi thar a lo tel ve ta thut mai a, an lawm âwm teh e. Chu mi thar lâwm tûr chuan thenawm khawvengte chu zu bel leh therhlo kengin an lo kalkhawm lat lat a. Chu mi thar hming an han sak dawn chuan a uteho, an pu sial ngah avanga hming chapo 'Chal' tih bawk chu hming bula hmangin Chalhânchhûnga an han sa ve a, mahse ka pa chuan inti pasal tha fein, "An puté thil neih chawia a 'Chal' teh fo chu ni bik tawh lo teh se, Khawthlang lal Pu Dokhûma khawsiampuitu, aihnahpbah puitu ngat ka nih hi Lalsiama ni rawh se," a ti hi a ni awm a, chu chu vawiin ni thlenga ka pa ro ka khawm chu a lo ni ta reng mai a

Thilthek khuaah hian nausen dangte ang bawka enkawlin chhûngkaw hlim thei

tak zingah chuan ka lo tal ve tiat tiat a Ka pa chu pasalţha leh ramvachal a ni ve bawk a, thlawhhma lam a 'awl deuh chang chuan a ramvak thin a Chutia rilтam, dangchhara vah a chhin thin vâng chu nge, rei min dampui ta lova Tlai khaw hnu a ka nuin ka pa thih chhan min hrilh dan chuan, "Tlai khata i pa ramvâk lo haw chu a iptê hi banglaiah a han bang chawt a 'Mama nu, vawiina ka thil hmuh kher kher chu ka va duh lo êm', ka lu te kân tui chu a hnar chhak tak atang hian thisen hlir hian a lo luang thla dum dum mai a, chu chuan ka lu a ti-hai chulh chuh mai 'chu mawle' a ti a, Zanriah eikham a ang chuan a khui a sik tan ta a, ni thum hnuah a thi ta a ni," tiin

Tichuan, he khawvel famkim lo, Hlaphuahtute pawhin 'Sang tam tak tâna lawmna, chhiarsen loh tân tahna' ramah ngei hian ka pa hmel ri-ruang âwm pawh hre ve hman lovin, ka pian atanga thla ruk lek hnuah chuan ka pa chuan he khawvê'a inhmu leh hauh tawh lo tûrin 'Dam takin' min lo tihsan ta a nih chu Nausên thla ruk lek chu pa nei lo a lo ni ta reng mai Tin, ka pa thih chuan kan unau zinga upa ber Chalthuami chu kum 12 mi lek a la ni a, a nau Chalkhuma leh Chalthangpuii chu

naupang chumchiap tak 'meuh an la ni si a. Ka nu tân-chuan Khawvel hi a thim ta' hle mai. Vânduaithlâk takin ka pa hian chhungkhat' larna pawh a lo nei mang hauh lo nual lo nin. Ka nu chuan amah ringawt chuan a fate tê tê pah chu 'châwm dan zo dawna' a inhriat ngang 'loh avang chuan a u Chawnga thurawnpui angin Thilthek khua atanga chawhma kal zeta hla Saitlaw khuaa kan pute tur neihchhhun hnai ber chu va bel' chawt mai tûrin a' fate nên chuan an chhuak ta diah diah a Hmeithai nih nên, pêm vakvai nih nên, 'thenawm khawveng mi thar hlir' zingah chuan ka nu' chuan he khawvêl nun, atâna thlâkhlelhawm lo zet mai chu a han hmachhawn ta a ni.

Chutiang harsatna karah pawh chuan Hmanagaihna Khuanu chuan fahrah rethei te vêng leh chawmdawl tûrin a bân chu a phar ve tho thin. Kan pu va belhte chu mihring chi leh kuang inchhuinaah chuan kan inkar a hlat deuh hle avângin mihring ngilneihna pangngai bâk phei chu han ngampatna tur teh chiam a awm chuang lo, Pu Vankhama'n—

'Chhimhlei tualah mim ang kan piang ve na a, Kur 'a hla lianchhung leh ratrah kan nun'

a lo ti mathlawn lovin he khawvel hmun

zim tê tikn ialih pawh n êng le boru k thuhmun dawngtute zingah hian d nglamna a va nasa thei thin êm ! Hmangaihna khuanu phei chuan a kut han lakin teh ena e nu tam tak chuan he Khawvelah hian lo pian ve loh kan thlang nge, ang k Mah inhnemna awm chhun chu hei h a n
Ka n , ap t p lo t m lk mu n s ,
K m n k an m lo,
( )

BUNG ?

SAITLAW KHUAAH

Saitlaw khua chu Mizoram lam a palinih Tut leh Tlawng infinna tual chhunga awm a ni a, heng lui pahnih an a eng z k zawk pawh chu chu khua a vahna nuam tawk a ni a S , leh dangte a tam êm êm Tin chuan la chuan Sa te, Ramsial te, te, te an tam êm êm thin

C u ram leh khaw ni ni lovin kan chi pui Hm lo a Chu chuan tlangnêlna tal chu ng- kaw t n a siam a Chutia ute tûr kan va bel chu hun chhung chu ute nen chuan la ho âw a E, h l ta ila ni thlenga mai ih chu

thlaruk mi lek ka nih lai khân ka pa chu khuma pawnpui delha mu a, a chunga bawk hian ka inhre tlat mai a. Chutiang rual lek chuan ka hriat tham min rinpui si lova mak ka tikher zuk nia

Tichuan, kan pipute tawngkam takah thing delh loh lung delh loh chu a kum telin ka lo seilian ve tial tial a. Mahse karei ! naupang, pate min tihiimtu leh chhantu nei ve lo nun chu a lo va râpthlâk kher em ve aw! Chung hun lai chuan 'Hmei-thai fa' chu mi hian min tiduhdah bik êm êm mai thin a Khawlaia ka va len chhuah changte pawh hian ka aia naupang tê tê pawh nise pa an neih avâng khân min min zuama min velh tum hian min um hawng thin a In ka va thlen lahin ka nu chuan, 'Lalte, min engii pawhin ti che sela ti ve rêng rêng suh ang che, mi zawng pate nei an ni a, an paten an chhuin anga an vel mai ang che, nang zawng chhantu i neih ve loh hi," min lo ti mai thin si a Ka nu ram kal hawngin theihmu min rawn hawnsak hrâm hrâm thinte pawh khawlaia ka va vahchhuahpui chang chuan min lo chhuh-sak leh mai thin. Tin, kan pute takah pawh khân ka nu hi a inthlahrung hle nia ka rin tâkna chu, tum khat chu sa kan hmeh a, naupang â ta chuan a sa sa chu ka lo ei emaw ni ka nu chuan, "Lalte, a sa chu ei tawh suh aw,' min tih ka la hre reng mai.

Heng ang harsatna leh hrehawmna kar-ah pawh hian hmangaihtu Khuanu chuan min khawngaihtu tûr min lo ruatsak zel a. Kan lal fapa, ka rualpui leh Dothuama chuan min khawngain ûm ûm mai thin a. Kan in chhe têah hian min rawn kawm tûr in an lo leng a. An in lama leng ve tura min sawm chuan ka nu hian, "Lalte, kal ve love, mi rethei ta lal inah an kal ngai love a ti tlat a, ka zui ve ngam ta thin love. Mahse chutiang taka an fapa min khawngaih avang ngei ni Lalnu leh Lalpa pawh chuan min duat hle a ni ang, an fapa hi sawi pe te, sangha te min rawn pekte thin.

Mahse, kei hmeithai fa retheih hi ka retheihna tizual tur rêng em ni tih le I ni-khat chu rauncheihnak an lo hawng a, in khaw hhak tlangah chuan Hlado an rawn chham a, silai an kan vek h chuan ka hla ding, ka thian ngaih ber, Dothuama chu a tlan pout a, lung chungah chuan a tla ... p a, a ka pawh chhawn lo... a hora... a ni ta mai a. A hnu rei tak thlengin ... a khawlai leng min tawn fuhna apiangah kan Lalnu chuan min vuan bet a, min tah khum chiam thin. Chutia min tah khum thin avang chuan Lalnu hi hmuh ka hlauva, ka bitu ta thin a, a lo âtthlâk teh e.

BUNG 4.

KA NU KA VEL.

Kum sarih vel mi nia tlema ka lo leikâu deuh chinah chuan daibulah mi favai paih tlantu chipte thang kam te ka lo ching ve ta a Chuta tang chuan thang kam châkna rilru ka lo nei ve a Hetih hun lai hian ka aia phanchang tak tak, thingnawi fawm chin zingah pawh a lien pawl, tleirawl hre deuh hial tawh Luaia leh Zika chuan ka u an rawn rim thin a Nikhat chu kan khawtla'a thanglem ka kam chat chat chu min hmu a, ramhnuaia thangkam puiah min sawm ta a Thangkam chu ka lo chak hle a ni ang chu an mi sawmna chu ka zui ta thuai a Khua atanga hla vak lo Hmunhnuai ngawah chuan Ngiau rah tla tlantu awh nân sahdal kan kam ta a.

Ka thiante chu tangkam thang tak tak thiam tawh an ni bawk a, sava kal duhna âwm tak takah chuan thang chu an kam thliah thluah a Kei chu an kamna inkarah remchâng nia ka rinna apiangah chuan ka kam ve a Ka thianten thang sawm leh pariat an kam chhûng chuan thang panga vel chu ka lo kam ve hram a Ka sahdal kam chu ka han en thin a, a ngul hian a

thang kûrkum chu a pawt awn tai mai a, a valh chu a âwn deuh tlân bawk a, Ramar pawh lo kal tehrêng se thih tum ngeia a nghawng te han rawlh lui duh a nih ngawt loh chuan han awh duhna awm hmêl hi pu mawlh hek lo. Mahse chu mi ni chuan ramhnuai meuhva thang kam ve ta ka nih avângin ka induhin ka nu hnênah pawh chuan sawi nuam ka ti hle a

Kan thangkam chu nikhat kan rai a, a tûkah chuan en tûrin kan kal dawn a ni Fahrah rethei tân Pathian hi a lo va mak kher thin êm Kan kal dawn zan chuan kan thangkam chu ka lo mangphan a ka mang lamah chuan Zika thangah Ramar pachal siak kawm vârh tawh hi a lo awk a, ka lo awt hle mai a A tûk khua a lo var a, thang en tûr chuan kan kal ta a Kawng tluanin ka mang chu ka ngaihtuah nep nep a. A hmun kan va thlen nak chuan le, ka thang ngeiah chuan ka mang lama ka hmuh ang Ramar pachal chu a lo awk thingthi nuaih mai a. Ka thang ngeil chu a têt avangin khai kang zo hek lo Thangawk ka han phelh lai chuan a mak bawmtu hmirtesên chuan min sah sup sup tak nâ a ngaihmaw hthamah rêng ka nuai lo Ka thiante pawh chuan mak an ti ngei

asin aw" chu mi ni chuan Zikan Varung a awk a, Luaian ramparva Kei chu ka hlawhtling ber a.

Hawn kawngah chuan ka ramar awh chu ka pa ipte hlui hian tak, tet hrup tawh chuan ka khup vaw hnak hnakin ka ak a Ramar mei chu mi hmuh ngei tura tihlan ka duh si a—he mi tum kher hi chuan ka pa ipte chu te deuh zawk nise ka ti hle a Ramar chu a tung sei thei ang bera kan hin dah pawh chuan ka han kalpui rei deuh chuan a mei chu a lo pil leh si thin a Khawchhung luh dawnah zawng a pil bo theih loh nan ka kut'n ramar chu ka chelhbet ta hrâm a Kawng tluanin ka nu ka han hmuh hun tûi mawlh chu ka suang-tuah a

Khaw chhûng kan va lût chu kan in lam ka pan ding nal nal a, mahse kan kawngkhar chu thingfâk hian alo inkalh bêm mai a Ka nu thingphur lo hawn hma chuan ka ramar awh chuan awm ngaihna a hre lo hle mai A changin kan banglai chhunga belah ka va dah thul, ka va la chhuak leh a, rapchungah te ka han dah thul, a chang leh chhuarah bel chhungah ka dah leh lai tak chuan ka nu thingphur hawng chuan kawtah thing a han keuh ri

thak ta mai a Chutah kei chuan rang zet mam ka ramar kha ka va la chhuak a sumhmun kawngka bulah chuan ka tlan phei, hlim êm êm main "Ka nu, hei ramar ka awk asin," ka han ti a, Ka nuin a han hmuh veleh chuan êm chu thingkhawnah a theh chho rawk a, "Lalte, i pa chuan han hmu ve che sela maw," tiin lungchhe êm êm chuan a tap ta hlawp hlawp mai a Kei chu hrilhhai takin kawngka vuan chuan ka ding ta hi hê a Sumhmunah reife a tah hnu chuan in chhung chu a lo lut ve ta a. Nupui ka neih thlengin ka nu tian min dampui tak nâ a, chu mi ni anga a lung ka tihchhiatna chu a awm leh ngai tawh lo

Thangawk sawi tâk azârah chuan he mi hnu kum thum laia thangthlenga tul lo ka awh dan ka'n sawi kai lawk teh ang Kan Saitlaw khua chu in sawmli vel lek kan ni tawkin thian han kawni tur rau-pang darg teh hiam kan tam lo bawk a, keini inkawm pangngai chu kan inthlen tai hle mai

Vawi khat chu Sehsen rah tlan kan kam a Tum hnih kan enna tûrah chuan kan thian Zika chu a ke a rapfuan avang n a kal ve thei ta lova, Luaia nen chuan kan va en dûn a Chu mi tum chuan Zika

thangah chuan Tuklo puitling zet mai hi a lo awk tal phur phur mai a. Chu mi thawm avang chu nge ni kan thangah chuan engmah a awk ve lova, thian Luaia chuan, "Ti rawh, hei Zika hi a kal ve thei lawk âwm si lova, a tuklo awh hi ka thangah awhtir ila, ni danga a lo awh leh chuan i thangah kan awhtir ve thung dawn nia. Rem tilo mahla, ka awhtir ieng ieng dawn a ni, i sawi na-vaih chuan ka vêl nek ang che," min ti ta mai a Kei chuan hnial ngam ta hêk lo i, tuklo awk chu a phelh a, a thangah chuan a awhtir ta a

Kei chuan chuti maia tuklo a han awk bik tur chu ka phal ta lo a ni ang chu, ka ulhu ka that ta a Luaia chu tha-tho zetin a chhuk ta sauh sauh va Lei a zuk iap dawn tih veleh chuan kei chuan Luaia thanga mi chu ka phelh a, ka thangah chuan ka han awhtir ve leh ta a. Tichuan in hawng dûn ta a A zîn thleng chuan Luaia chu Tuklo awk ngei nia inhriain a hlim êm êm mai a A tûka thang kan en leh tûr chu Zika ke kha tha takin a hnai a, a kal ve thei mai si a A hmun kan va thlen chuan thian Luaia chu tha-tho deuh maiin a lâwn chhova, thingler lam pawh chu hawi teh chiam lovin, "Khi ka thanga khi tuklo

a awk e" tih pah chuan rang fahranin a lâwn chho va. A han hmuh chian nà chuan le kha Tuklo kha ka thangah a lo inhling ta rân mai si a. Luaia chuan "A, Siama thang a ni leh ta zawk ka ti, a va mak e," a ti ta ringawt mai a A nih dan sawi ngam bik ta si hek lo Chu mi tum chuan Tuklo ka awk chu a ni ta reng mai a A naupang thlak ang reng teh e

BUNG 5

ZIRNA SIKUL KA LUT VE TA

Zirna lam kawngah pawh hian keini khawthlang lam chu kan hnufual hle a Ka pu Tuala min hrilh dan chu hei ang hi a ni "Kan Lungkawlh khuaah chuan Fu Pawngtinga chu Aw, A,B, thiam hmasa ber a ni a Lehkha zir ve kan châk si a min zu-tir tûrin kan va sawm a Ani chuan, "Tûnah zawng a la hma lutuk, tai (buh) vuih hunah ka zirtir ang che u," min lo ti a Tichuan a sawi ang hunah chuan patling hlir sawm zet hi kan va kal ta a Mahse in lamah awzâwng min lo zirtir duh lo va, lo lam-ah min hruai ta a. Vaua changêl hnah kan zuk sât a, kan zirtirtu chuan Aw, A B, chu Changêl hnahah chuan a han ziak a, thlam bangah a vit bet a, mau tlawn seifc

h'an a hawlh a. Pathng sawm zet mai chuan thlam lei kaah chuan kan theihtawp tawpa ring chuan kan Aw, A, ta dual dual thin a A au ring thei apiang chu thiam hma tûr min ti si a, tuibur hmuamda chhûng zet kan han chhiar chuan a ding peih aram kan awm tawh thin lova, kan chau chu chhuatah kan bawk leh thlawp thin Tun khaw hnu-a ka han ngaihtuah lehin a lova Pi leh Vasuih vêngah khân min ti lo ni ta bein ka hria," zuk a a l

Kan khuaah chuan kum 1919-ah Zirtirtu kan nei ve ta hlauh mai a Kan Zirtirtu chu Pu Thangbuia, Zosap chawm te zinga mi, Lower Primary pass ni awm tak hi a ni a Lehkha zir kan châk êm avângin chhûna zir mai chu tawng khawp lovin zânah, tapchhakah kan bawk vang vawng a, thlansa phu' kaun kan zir thin Amaherawhchu tapchhak vut zinga bawk kan nih thin avângin kan hma'te chu a paw thual a, kan kiu chu a chat ber bur thin Chuang lai chuan khawnvâr hi a la vang êm êm a, Biak in tam takah pawh dâp meichher an chhi thin. Herhse rah chhi pawh an awm bawk.

Kan khaw Sikul chu kham ko tlang Biak in nen inlungaih riala sak hi a ni a.

A bul lawkah chuan tuaitit rah duh êm êm hi a ding laih bawk a. Tuaitit a han hmin châng chuan kan zinga naupang huaisen leh luhlul deuhte chuan an zirna hun tam zawk chu theirah tlan nân an hmang hi a ni hrim mai a. Kan zirtirtu pa pawh chuan a ngai pawimawh tehchiam hlei lo a ni âwm e, nitin a dawhkânah chuan tuaitit hmin bawr tha fe fe hi a intiang ârh reng bawk a. Keini a dâwih zualho chuan it takin kan melh relh relh thin

Kan zirlaihute ka han zir chu Mizo tawngah chuan kan inthurual thei vian thin a Sapiawng zir châng erawh chuan kan Zirtirtu ngei pawh chuan hre bik tek el ...m hek lo a *Spelling* ang ang hian kan k... ri a ni ber mai Entir nân (...) (*naif*) chu *Kinife* kan ti a. Sava *Ru l* (...) chu *Bir* kan ti rual dial dial th... ... khat pawh kan zirlaiah chuan thu... ... *Invite* (*invait*) hi a lo awm kher a Kan hotupa chuan min han lamrik t... a, ... chuan '*invit*' ka han ti a, ka bula thu Z... ... chuan '*in vit e*' a han ti a Kan hotupa chuan, "A tha, in thiam dan hle mai, a d k ve ve a ni" min han ti ta a. Chu mi ... chuan kan pâwlte zinga chu zawhna chhang ve lote ai chuan thiam bik nih kan hlawh ta thên zu nia.

Tum khat chu hlawh lâk pahin kan zirtirtupa chu Aizâwl lamah a han kal a Chu mi tuna chuan kan zirlai bu a mi, 'A kal fo ṭhin *He goes continually* (*Hi gaws kawntinuali*) tih hi a lamrik dan Pu Pasena khân a lo hrilh thiam hi a lo ni âwm a. A rawn thlen thlâk tûka Sikula min han ho leh chu Sap tawng kan zir ni pawh ni lem lo mahse kan zirlai bu 'Ḥmabu' (English Primer) a han keu va. Dawhkan bulah a han thu tê tê a, a ke phut lêp lêp pah chuan a zâwnna vawi riat lai mai '*Hi gaws kawntinuali*' a han ti zaih zaih mai chu, skul naupang zawng zawng hriat ngei tûr a ring a hi bawk a, che-chang lo lêkin kan thlir thap a, thiam kan tiin kan ngai ropui teh asin.

Kan khaw Sikul-ah kum hnih zet ka zir hnu chuan Aizawl-a ka u, mi Dawr nghaka awm ṭhin chu a lo zin thla a Kan sikulah chuan thiamna tak tak awm dawna min rinpui loh avângin kum 1921-ah chuan Aizawl lamah min hruai chho ta a. Chu mi kum vêk chuan chutih laia 'Sikul Sen' an ti mai ṭhin, tuna Boy's Middle School kianga Primary sikulah khian ka lût ve a Chu mi kum vek chuan Lower Primary Exam chu 119 zingah 61-na niin ka pass ve mial a. Chung hun lai chuan Primary

pass te ang hi chu an la ngai ropui êm êm mai a. Kan pawla mi thènkhatte phei chu ta pahnih, pathum nei tawh te an ni a 'Ka thlân lungphuna **Lawr Primary pas'** tih a inziak dawn phawt chuan' tih te chu an châk chhan a ni. Mamit pa, a fapa han hruai phei chuan mi a tawh apiang hnênah 'Hei ka fapa hi Lawr Primary pass a nih hi' zuk ti ziah peih a.

Chutiang chuan ka zirna chu ka chhun-zawm ta zel a Chung hun lai chuan Aizawl hmuna zir theih sang ber chu pawl VII, tûn laia Middle English an tih tâk ang hi a ni a Pawl VII-ah phei chuan Algebra te leh Sap awng Bu thu har pui pui' On the shore of the Great Sea' tih te kan zir-in Saptawng hlirin min zirtir thin Amah-erawhchu phai lama High School zuk zawin-te chuan Pawl VII-ah bawk an tan leh thin si a, khatih hun laia zirna inhlan chhiawn dân kha a lo buarchuar ta hle nin ka ring Kan thil zirte erawh chu a tamin a harsa bawk a, tûn laia Middle zirtute nên chuan thiam hlei fê chu nin ka inhria.

Tin, zirna Sikul zawng zawng hi Zosâp hnuaiah vek a la awm a Zirtirtute pawh sakhaw mi tak tak an ni hlawm Sikul lam Hotu lu ber chu Honorary Inspector of Schools an vuah a Zosapte an ni ber thin.

Zoram chhûnga zirna hmun sâng bera ka awm lai chanchin ka sawi tâkah chuan hei hi ka hmaih bauh loh tûr pakhat chu a ni. Kum 1924 vêl atangin, chutih hun lai a Honorary Inspector of schools, Rev E L. Mendus. B.A chuan Pu Hrawva, Mizo zinga B A. pass hmasa ber chu Culcutta atanga a lo chawlh chhuah chângin kan sikulah min rawn zirtir tûrin a sawm thin a. Kum 1925 atang phei chuan Headmaster angin an ruai ta nghe nghe a. Pu Hrawva chuan a u Makthanga khua, Venghlui atanga lo kal chu haisa a tih vang emaw ni, sikul peng khat, Hostel atâna an ruat chu a rawn luah ta a

Chung hun lai chuan Mizo zinga Sap eisiam hna thawk thinte chauh lo chuan chhangthawp (loaf) hi kan la hmuin kan la hre ngai lova. Hrawva'n a zing thingpuia a hmeh bang Hostel kawngka luci unga a dah chu sikul chawlhlâwk châng hian tukverh âwng atangin ka bih a, naupang zarual zet mai hian, "En ru, en ru, saw Sap ei chi" tiin kan en huai huai thin Pu Hrawva chu Sap kai taah kan ngai a ni ber âwm e.

Ni khat chu Pâwl VII-ho min zirtir laiin Dâkpu hian a rawn ko chhuak a,

Pu Hrawva lo lût leh chuan Thirhrui lehkha hi kut phe caar charin a rawn kenga, amah kha mi dangawk deuh a ni bawk a, tawng sehchilh deuh nak hian, 'B B B A ka pass ta' a rawn ti lut mai chu. tûn lai Governor kan ngaih dan thin te ai chuan u tak a ni. Hei hi Middle English ka exam kum 1925 a ni. Pu Hrawva rual hian Pu Lianhmûna pawhin B A chu a passed bawk a, an thian dan hian Mizo zinga Graduate hmasa ber an ni.

Kum 1925-a ka M E Exam Results chu a lo chhuak a English-ah chuan 82 pc ka hmu a, Mathematic-ah erawh chuan 13 pc ka hmu a min battir a 1926-ah chuan ka rul fel thei ta a ni. Heng hun lai a 'Nidul' pass chin tawh ni chu Thingtlang pa chuan engi mi hre vek tawh in h m n ngai a ni chek ang chu kan khaw laina ka zuk haw thla chu thil khirhkhaw pui pui hi min lo zawt châmchi a. Hetia 'Nidul' ka han tihna kher chu, Thingtlang pa sawi dan chuan 'Nidul' tling hi chu nisa pawh n a em sa thei tawh lova nuam takin an leng bik tawh a ni zuk ti a. Kan a'a lo 'Nidul' hmasate phei chu Sawrkarin 'phût luih, kuli-ah pawh a âwl thin.

BUNG VI.

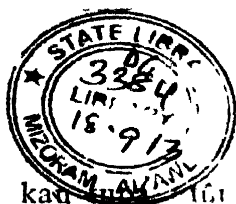
VAI RAM LAMAH.

Kum 1927 chu a lo inher chhuak ta a, nula leh tlangvâl kei ka ni inti deuh deuh te chu thiamna sang zawk kawng zawngin an phe ta mam mam a. Chung hun laia thalaite rilru tiphur thei fahran Hla—

Mizo fate u, finna zawng ula,
In theihtawpin bei rawh u.
At leh sual dovah inbuatsaih ula,
In hriamhrei pawh keng rawh u.
Keimahni Zotlang rani nuam takah hian
Finna leh ropuina tui kan in ang
Hmalam kan um ang thim a kiang ang,
En leh thawven a leng ang.

tih te a lo chhuak ta nak a.

Mahse, heng hun laia High School han kal thei tûr chu kan Mizo lalte zingah pawh an tam lo kher mai. Shillong khu kan han hmelhriat hmasak ber pawl a ni a Shillong-ah pawh chuan nu leh paten thlatin cheng sawm thum emaw sawmli emaw thawn thei tûr lo tân chuan fate tirhna chi a ni si lova. Tûn laia Sawrkarin zirlaite tâna sum leh pai a senso peih ang hi a la awm ve mang si lova, mi tam tak tan chuan Aizâwl a *zir tawp* bak chu '*theih loh*' a ni mai. Kei hmeithai rethei fa tan chuan kawng a awm dawn em ni ?

Vanneihthlâk takin kan ... Dr Rosiama khân Silchar Government High School-ah Entrance (tun lai chuan Matriculation) chu Sipaiho bel nawtin a lo ... teng tih kan hre ta a, ka u Chalkhûma chuan Rosiama'n chutianga belnawt pa... ... theihna tûr mi lo hmuh sak ve ... ... ingin min kaltir chu a tum ta a ... chu kan unauva thil ruahman chu ... ... tûrin kan khaw lamah chuan ka ... ... thla ta a.

Kan thil tum ka nu ka han hr ... ka nu chuan "Lalte, Aizawla ... mah kha rei ka lo tih tawh ... chutia khaw ril lama min kal ... chuan lunglengin ka lo thi ... nu lu min rawn hmu leh tawh lovang ... kan nufa tê hian kan awmdan ... ang a, rei pawh ka dampui khei ... lovang che I u nêna in thil ... ka remti hauh lo mai," tia min han ... chu ka ingaihtuah nasa hle ... kawpchawia damdun ngat tân ... ta tlum heite hi chu kan lo duatin kan ... bik a ni a Ka nu hmeithai ... chuan he a thusawi hi a rilru tak ... a nihzia ka hai mawlh si lova Chu achhnapah ka uten pasal nenn leh hmun ...

hna thawkin awmhmun an khuar theuh tawh hlawm avângin ka nu nên chauh va awm tûr ka ni ta si nên.

Ka nu thusawi chuan ka rilru hneh teh mahse zir zêl ka châkna avâng chuan heti hian ka han chhâng ta a. "Ka nu engahnge chutiang te chu a nih ang le? Dam takin i lo awm anga ka lo haw fo dawn alâwm," ti a ka han sawi thlamuanpui hnuah chuan min ngawihsan thei ta a.

Kan khua atang chuan Aizawl chu ka pan chho leh ta a, ni khat emaw hnuah chuan Silchar chu kan pan ta a. Chung hun lai chuan Motor a la awm si lova, ke ngatin ni ruk zet kal tûr a ni Aizawl atanga kan chhuak chu a ni hnihnaah Kawnpui kan zuk thleng a. Kawnpui chu mikhualin an pal vel nasat vang nge an tlawmngai lo hrim hrim chu ka hre lova, khua kàn zuk lût chu thlen in tur ka han zawng a, in pali laiah chuan ka hnawng ta zar zar mai. Kal kawngah ka ke ka rap nâ a, tleirawl zak zum nih nâk alaiin ka kal bai saih saih mai a Zawlbuk atang chuan tute emaw ni kher ni, "Kha laia tleirawl khual khan thlen in a va duhtui awm ve" tiin min lo au leh nghal a Ka ţap lo chauh hi a ni tawh a.

Innghahna ka thlen dawn chuan min lo hnar loh phah mial mahna tun ka kawr ipte atang chuan duli tlang ka lek chhuak a Inah chuan putar pakhat hian hnâng a lo hlai a, a hnenah, "Ka pu hei khua a tlai tawh si a, ka thiante chuan thlenin an hmu vek tawh a, kei chu ka la hmu ve thei si lova, khawngaih takin zanin chauh chu min thieng ta che, hei duli hi ka pe dawn che nia," ka han tichawt mai a. Putar chuan kei leh, ka duli ken a han hmuh chuan, "Ni e maw le," a han ti chu ka thaw huai mai a. Ka nu thu ang khan awm ta hle hle ila chuan hei ang brehawm bi chu ka tuai lo tur ti tein ka inngaihtuah ta nep nep a.

Ka puanthuah leh ipte ah chu buhzem bulah chuan ka han dah fel a A hnu rei vak lovah chuan an nu chu bal phur chungin a lo lut a. A nasal chu Ralte tawng hian a han hauva (Hmunpui khuaa ka awm laiin ka u pasala nu chu Ralte anih avangin Ralte tawng hi ka lo hie ve kher bawk a) Ani chuan min thlen chhin a han sawi chuan a ngawi ve ta a. Hnawn leh mai ka hlau dâp dâp teh asin.

Zanriah ei hun dawn chuan an kawmchar kawngka bulah chuan ka thu ran mai

a, ka mittui chu a tla fep fep thin a. Chaw ei chu an han siam a. Kei chuan koh phei loh h'au zetin an aw chhuak tur chu ka ngai chang kiau va Nakinah zawng le, aw lawm-awm tak 'Hawng kel ua ....lo kal rawh le' tin chu ka han hria a; rang mangin ka phei ta a.

Ka kal nah bawk a, chu mi zan chuan ka lo mu tui hle a ni ang chu zing ka han thiwh chuan kawl a lo eng ruih tawh a. Ka thlen in nu piwh chu zing a tho tan ve mek a. Mei a chhem zawh chuan chaw bel a chhuanga, a pasal chu mei lo vil turin a hrilh a, tui chawi tûrin a kal ta a Ka thlen in pa chu a lo tho va, thukpênah ihingpui a han lum a, a inzawh chuan fen-thlir h'an min han pe ve a, ka tlangnel sawt a.

Ni a lo chhuah chuan ka thlen in pa hnênah chuan, "Ka pu, in khua atang hian Saitlaw khua a lang thei em " ka han ti chawt a Ani chuan, "Thei teh lul mai kan kawmchhak lungpui atang khian zuk hawi thla la, ni em bet zawng phei chuan a lang chiang kher asin," a ti roh va. Ti-chuan, ka thawmnnaw chu ka dah fel sawk sawk a, ka thlen in kawmchhak lam chu ka pan ta a. Lungpui chungah chuan ka han

thu a, a sawi ang na rgai chuan Saitlaw khua chu ni chhuak chho chuan a lo chhuak pe iar mai a. Kan in leh kan leika thlang a Hnahkiah thingbuk, a hnin lain leika atanga a rah rawn tlantu ka lo chan thin chu buk laih h ua a lo lang a, mahse ka mittuiin min hliah tâk thuai avang chuan ka hmu chiang thei ta lo va.

Chu tahna tlangah chuan eng chen nge ka han thut ka ui hmenchhiah lo nâ a, a rei thaw khat a ni ang chu ka zuk hawn thlak leh chuan chaw ei a lo peih dawn mai a Tichuan rilhua hathkam nen teuh chung chuan chaw chu ka han ei a, ka thaute chuan min rawn au va, kan chhuak leh ta a Khaw dangah chuan thei a in harsatna t h chian kan tawk ta lo

Kolasib (Rengte) atang chuan phai tawn tirh khua Khawchhung ho khua chu kan han a Khawchhung ho chu Mizote nên thlah khat nimah ila, Taikukte, Takaui ... ang h awka Mizo hlang zinga awm ve lova luidung vêla awmhmun khuar thin an ni avangin an zia a lo dang deuh va. Khawchhûng kan han lut tûr chu kan hotupa Pu Saikawia chuan, "Nang kan zinga naupang ber i ni a, rawngbawltu tur leh thil tivêltu tûr i ni a. Tichuan in chhung kan lun hunah

rawng i han bawl anga, a ṭul ang apiang chu i zawt ang a, an chhang hlei lovang che a, mahse i duh ang chu tizel tho ang che," tiin min hrilh a.

Inchhûng kan han lut tûr chu kan hotupa chuan, "Pu Chungbul, kan lo thleng ang e" a han ti a. Pu Chungbula chu a ngawi reng a, mahse kan innghat ta tho va. Kan han ṭhut hahdam deuh hnu chuan thingpui lum chu ka han tum a, "Ka pu, khawnge bêl ?" ka han ti a, a ngawi reng a, mahse chutiang zela ti chuan thingpui ka lum zo va, kan in zawh chuan zanriah chaw chu ka chhûm ta zêl a. An chaw ei kham chuan chaw chu kan ei ve ta a. Zân dâr riat vêl atang chuan an lo tawng ve tan ta a. An lo ṭha hle mai nghe nghe a. Kan kalna tûr te min zâwt a. An fanu nula chuan Mizo hla a hriat duh avângin kan sak pui a, kan kîl hnai tiau va. Kan thian pakhat chu a lo ver ther bik ta kha a ni ang chu nula malpuiah chuan a lo piai a. A pa kha a lo te thawt mai a, nula pawh chu a kal bo ta daih mai a, a zahthlâk ang reng hle mai.

A tûka kan han kal leh chu vai khaw rim a lo nam ṭan ta a, Dwarband kan pêl a, Silchar chu kan zuk lût a. Vai Hostel-

ah chaw kan ei zawh chuan ka ṭhiante chuan Rosiama awmna chu min và thlen phei ta a. Kan han inhmuh chuan mahni in thleng angah ka inchana ka thaw a veng hawk mai.

Kei mikhual mai chu Rosiama awmna High School Hostelah chuan chen rei ve a rem loh avangin Sikul naupangho chenkual thinna hmun pakhat Welsh Presbyterian Kohhran Compound-ah chuan ka phei ta zâwk a. Chutah chuan tûn hnua Mizote zinga mi hmasa leh lar tak tak Pu K. Zawla te, Dr. Rohawka leh Mizo zinga Motor khalh thiam hmasa ber pâwl Pu Aikhama te an lo awm a.

Keini kal tharho chu Pu Thangzika, Pu Lalsikula, Pu Tuahkima, Pu Lalchungnunga leh Pu Thantluanga, tuna Director of Health Services pensawn nên kan ni hlawm a. Keiniho chu tleirawl tha tho leh harhvân lai a ni bawk a, kan awmna, hungchhûng vêla bak leh vaiva leh mulukawlh, tlai tina lo awmkhawm sup sup leh a hungna bang leh thiangzara bak lehuai fer fur ṭhinte chu chawlhkar khat lekah kan hâwl darh chereu zo ta vek a. Chu chang pawh chu ni ta lo chuan kan ṭhenawm Bangali Kristian nupa reka awm chu kan hmusitin

kan tinawmnah leh ta hle a. Kan inkar bang pin chu kan rekpawpa, ruahsur chang apiang hian, "Pâni pawr pawr, Lokhoni mawr mawr, Ruah aw sur sur Lokhoni thi thi," ti mai mai hian kan au rual dual dual thin. Chutı taka kan hmuhsit Lokhoni-te nupa chu an fate nula leh tlangval, Calcutta atanga an College lo chawl chhuak an lo thlen meuh chuan kan zak hle mai.

Vawi khat chu chawhnu chawlh kan neih tumin hêng kan ute hian Sap thlanmual min fanpui a, mawi kan ti hle mai. Kan hawn lam chuan mi chhehbo thlanmuan kan tlawh bawng a. Sihal phawrh chhuah luruh lo chu a lo hum rem tum mai a Kei tleirawl phawk ta chuan le mithi luruh chu ka pawm khâwma ka lâm kualpui ta chiam a. Chu mi zan chuan engmah ka hie lova. Mahse a tuk zânah chuan muthilh ka han tum chu mithi luruh chu ka hmai bul chen chenah hian a rawn inlâr sup sup thin a, ka han men chuan engmah ka hmu ngai si lo. A chang leh thli na deuh hian kan in chu rawn chhem sawk sawk hian ka hri a a, ka bula mu Lalsikuia chu ka han zawh hian thli tleh thawm reng a hre ve si lo va. Chutiang thil chuan kar khat dan lek lekah hian min rawn tibuai thin a, mak ka ti hle mai.

Nipui laia Silchar khaw lum chu kan la tuar thang ve si lova, hrehawm kan ti ngei mai, kan awngphah bal tlè zar mai te chu a lum hlauvin kan sufai phal thin lo va Han mut tirh vawt deuh thlarh chu kan thlahlel a ni ber mai. Khaw lum ka ngeih loh chu kawngkhat, ka nu ka ngai bawk si a, Sipai belnawta Silchar khaw luma lehkha han zir chu ka zuam ta ngang lova thla thum ral hmain ka hawng chho leh ta zawk a.

BUNG 7

KA HAWN KAWNG

Ka thiante thenkhat Nipui chawlh hmang tura Aizawl lam pante nen kan hawngho a. Bangla-Sang kan han thlen chuan khua a thim chhuih chhulh tawh a, Babu Bukah chuan awmhmun kan khuar a. Keimiho chu inti Hai Sikul naupang takin Chawkidar chu kan han ko ve that that bawk a. Mahse min han hmuh chuan chuan min pawisa vak ta lo kha a ni ang chu min kal bosan leh ta mai a. Babu Buka bungbel awmsa chuan ei rawng kan han bawl a. Tui a lo awm hauh ta lo mai a, ka thiante chu an bah hle nge an intimi-

lian tih pawh ka hre law, an inhlip sawk sawk a dap chhuatah chuan an bawk ta veng veng mai a. Meichher chhiin Bangla Sang thlanga tui chu ka zuk chawi dawn a, a lo hlà àng reng hle mai a. Kawng thlang ka rap piala Taiţem buka ka han invawm lut that mai chuh, thihna êm si lovah chuan a na ka ti ngei mai. He mi tuma ka thian pa Lalsikula min lainatna hmel kha chu theihnghilh ni reng ka neih ka ring lo

Zanriah ei kham chuan thian thenkhat te chu tui takin an mu ta a. Ka thianpa nên chuan kan tlaivar a ni hrim mai. Tichuan kan Aizawl khawpui, Silchar phai aţanga a ngaia kan rûmna thin lam pan chuan kan chho ta dial dial a. Durtlang leitan kan thlen meuh chuan kan parh ta sàrh hlawm mai a ni.

Aizawl aţanga kan khua Saitlaw lama hawnna kawng chu Sairangah Tlawng lui kan kân a, Hmunpui tlang kan lâwn chhuak a, hmar lam hawiin tlang dung kan zawh phei thin a ni a. Mahse tun tumah hi chuan kawng dang zawh a lo tul ta. Sairangah hian Paihte inhlawhfain Nghathu a ei sual a, a thihphah tàk avângin Sairang Daktawr chuan Tuihri niin a ring a. Sairang lama kal chu a rem ti lova. Tichuan Reiek lam aţanga pan phei a ngai ta a ni.

July thla tir ruah sur duh hun lai a ni a. Tuahzawl atanga ka chhuah tuk chuan ruah phingphisiau hi a tla seng seng a, ngaw chhûng erawh chu a fai duak thung a. Tuahzawla ka thlen in pa chuan fanu nula hmel chhe vak lo pahnih hi a nei a, tukthuan ei naah chuan min laitattir kher a. Chuvang chuan ka zak a, chaw pawh ka ei puar ṭha meuh lova. Rawpuichhip khua chu chau fein ka thleng a. Rawpuichhip atanga ka chhuah tuk pawh chuan khua chu a la mawi chuang lo hle rai a. Ka nu hmu tur ka nih avângin ka hlim hle tho mai.

Chutia ka kal zel chu Hnawmphiah khua leh Hmunpui khaw inkar Tuivamit an tih hmun ka va thlen dawn chuan mi 'bei hah thawm ka han hreta a, ka harh sawt mai a. Kawngkawi ka va thlen chuan hei hah ri ka hriat chu 'Awi, Awi' ri a lo ni leh a, Chu aw chu mi dam lo chau aw nia ka hriat avâng chuan ka vêl chu ka han en rilai ruai a. Ngaw chhûng chu a thleh ruih mai a, Ngaw thingler erawhchu chhumin a bâwm zing chûk a. Chu aw chu ka thlang lawk nia ka hriat leh tâk avâng chuan kawng thlang lam chu ka zuk bih leh a. Chutih lai tak chuan ka ke bul chiah maiah chuan "Awi, awi" a ti ta hlerh hlerh

mai a. Ka bing ta chûk chûk mai a, ka nihliap sawh phun chu ka phawi zawk a, ka han tlan chhe ta teh-rêng a aw— ka va chak ther êm. 'Hmunpui khua chu ka tlân thleng rawk mai a. Kha aw kha kan pi pu te sawi anga 'Thla ai' a nih teh chuan aw' ka chhan ngam ta lo a nih chu. Kha damlo kha a thi ngei ang le.

Hmunpui khua ka va thlen chuan ka u pasal Zakhaia chuan, "I lo va thleng hmi êm khawi atanga lo kal nge i nih ?" mi han ti a. Rawpuichhip khua atanga lo chhuak ka nih leh kawng laka ka thil tawhte ka han sawi chuan, "A ni tak ang, hmânni pawh Pu Khawzathanga hote tuiûm tûr la pawh a tihthaih tawh asin" a lo ti lehnghal a Hmunpui khua atanga kan khua chu chawhma kal lek mah ni se ka thil tawh khân min tichau êm a, ka û te chuan min chelh pah bawk avangin ka riak leh ta a A tûkah chuan tha tho takin thian dang kalpui te nên ka nu leh kan khua chu hmu leh turin ka phei ta a. Ka nu nen kan in hmuh a kan lawm dun dan tûr chu suang tuah ve tawh mai teh u.

Kan khua ka thleng ta chu ka hai chawi dam tê tê a, ka pu te nena kan lo inpawm chu tha tho takin ka han thlo ti sauh sauh va. Ka pu chuan, "Hei ang thi

chak pu si in awm bo-pui mai mai hi chu a pamhmai teh e,' min hah tilehnghal a. Chawlhkar khat hnuah phei chuan tiangval pathum leh nula pahnih kan inlawm ta a, kan hlim tlangin hnathawh pawh nuam kan ti hle hlawm thin. Saitlaw ram chu a la tha bawk a, hlo pawh chu khat pui pui hian Mauhnuh leh Sazuknghawnghlap tiak hi a awm phoh phoh va, buh hi a tlim pet put mai si a, nula leh tlangvalte lah chuan thiamna lama hmasawn tumna la nei rih hek lo Saitlaw khawpui chu Hollywood khawpui ang diakin an chen ve tho va Chu khuaa lehkha thiam ber leh hmel chhe zawk zawk bik lote nena lo lam hna han thawh ho chu hrehwm ti tehchiam hmel an pu bik lo

Khua a lo favang tan ta a, lo lam hna tul ber 'Hlothlawh' chu mi tinin zawh a lo ni ta a, mahni ba lama nuam chen turin a pui apangin kan zi ta niai niai mai, kei erawh chu kan in chhia leh huanpal pingin ka hmanhlel a, han titu tur dang awm ve ta lo chu zanah tih mai loh chuan thiante han kawm hlimna hun ka nei tlem zet thin

Chutianga mahni ba lam theuhva Favang khaw nuam tak kan chen zawh hnu chuan Buh lak a lo hun ta a, mahni l 'am ah chuan kan riak lut ta sang sang a H mi

kum hian ruahtui a thain khuaa mite an dam tlang hlawm bawk a, in tinin mahni beisei aia tam deuh theuh buh kan thar hlawm a, Krismas pawh kan uar hle mai. Thingpui erawh chu a sen a ni ber a. Nunauho nen kan kim ber changa in bik turin 'Mangai chithlum (Saccharine)-a thlum vawi khat kan in thin a, chu thingpui thlum awm chhun chu nute pawhin an nau puak laite an fah hram thin.

BUNG 8

CHAWIMAWINA ZU NO

Kum sangkhat leh zakua leh sawmhnih leh pariat chu a lo inher chhuak leh ta. Saitlaw ram chu ka sawi tawh ang khan Tut leh Tlawng luipui hnai tak a nih avangin Sumdawnna lam thil tih a nuam bik a Serthlum huan te, La hmun te leh Hmarcha hmun te siam turin khawchhak khaw hla tak tak atang pawhin an lo pem thla hial thin. He mi kum pawh hian La hmun vat turin mipaho chu kan r'ak lut ta chum chum a. Saiphal lui ral tlang rai tha leh ram dum dup mai, mautak te lah chu ke chawn tiat dawn dawna lian, inkherh rual mai chu la hmun atan kan vat ta a.

Riahbuk khatah mi sawm thum te, sawmli tein kan insemdarh a Riahbuk sei ruih maiin kan sa a, a nuam ang reng hle.

Heng ramhnuai Riahbuka tlangvalho chettlat dan hi hmasang ata tawh rual u zawkten an lo in-examna ve a nih avangin tlangval, rual el tum ve deuh tan chuan 'Hrehawm leh hahthlak' a tling a ni Tlangvâl tan chuan thiante chhum hmin sa ei chu zahthlâk tak a ni si thin a, thiante muthilh laia chaw lo chhumtu nih tum hian kan inenthla tawn ran thin. Tlangval dawihzepin thiante kan han el ve thin phei chu' a retheihthlak chungchuang hle thin.

Chu mi kan ram riah dawn tuma kan khaw tlangval pakhat, chhûng rual deuh leh chapo deuh maiin, "Hmeithai fa chu an thatchhia, an dawizep" a tih zarh zarh thin chuan min tihtlawmngai deuh a ni ang chu thiante aia hniam bik chu ka tum ta lo phawt a Kan riah luh zan atang rêng chuan thingfawm leh tui chawiah a hnuhnung ber nih chu ka han tum ve ta a. Heng kan riahbuk sakna vel hi ngaw dur pui pui sai te, sakei te, samak te, leh ramsialte tlatna hmun a ni a, a ralmuang lo kher nghe nghe mai.

Zan khat chu kan bûka mite mi reh lai lenchhenin kan riahna bula tlak 'am

Saiphai lui an tih mai thinah chuan chengkawl ka chhit a. Chengkawl chu a hanin a tam bawk a, rei lo teah ipte khat chu ka ngah mai dawn a, chutih lai chuan ka chhak lawk chu thûm deuh tlut hian ka hria a, ka tiril chu a khur zawih zawih mai a. Ka meichhher chu a eng lep lep chauh a ni bawk a, ka lêt thla leh ta a. Ṭan riah buk thlang luikawiah chuan thawm dim takin ka chhuk a, ka chhum ta a. Zing chawhmeh atâna an han suak chhuak chu, Reiek atanga lo pem pasal tha Pu Tuakvunga chuan "Hei tu khawrh nge ni le?" a han ti a. Pu Chhinga'n, 'Siama a nih kha,' a han ti chu ngaihthlak a hrehawm lo zet mai. A tuka kan lo vah tur luihnar lama kan kal chuan Keipui hmiak lian deuh maiin lui kân tura a zuan kaina hniak pherh vur kan han hmu chu, khati êm êma ka tiril tikhurtu kha sa narân a lo ni lo rêng a ni tih ka hre chhuak ta a. Chu kan ramriah ṭum chuan Pu Manga, tuna Saitlaw khuaa Primary Zirtirtu khu ka tluk lo ngei mai. Vawi tam tak chu zing mei chhem ngei tuma thuk kar kalaka ka mut châng pawhin thuk chu hmun dangah a lo sawn daih thin. Kan nîiru takah chuan kan khawthlang pasaltha Taitesena chu kan entawn ber thin naa a ne tê pawh kan ek awm lo mang e, kan ti thin.

Lo vat zo kan han hawng chhuak chu Pathianni a lo ni a, Lal inah chuan zu an in hi a ni âwm a. Zawlbuka ka awm chu naupang min rawn kohtir a Zak taka Lal in ka han lut chu kan Lal fapa an thah tâk, Thangtinchhinga khan, 'Lo ṭhu teh, ka khaw tlangvala ka chhuan ber chu zu ka han dawmtir teh ang che' tih pah chuan Bulung luiphaia an Ramsial kah ki seipui chuan zu chu min han intir ta a Zu te la in ve meuh thin hek lo lem thum emaw ka han lema ka bula pa pakhat chu ka inzawhtir ta a.

Ka zu in chu tam lo mahse min ti lungpuam ta a ni ang chu chawchhun ei kham chuan kan pu Hnawka silai chu ka kenga Hmunhnuai ngawa rahtlan chang turin ka kal ta a. Kawng chanve ka thlen chuan ruah a lo sur a, chhum leivak a lo zing chiai chiai a. Rah tlantu engmah an awm loh avângin Hmunhnuai ngaw pilril lamah chuan sa pel tûrin ka kal ta zâwk a. Ngaw chhûng ka zuk lût chu hnahthial hmun thim deuh rih reihah chuan hmeichhia ni ngei mai tûr, puan tial rik rek sina mei zu a, puan uk khir kher khuma thlanglam hawi vânga ding chu ka zuk hmu ta mai a Chu ka thil hmuhna hmun chu khua aṭanga hla vak lo mah nise Chawlh-

ni a nih avângin tumah an ram kal lova, a reh ṭhap mai avang chuan ka hlau rilru hle mai a. Mahse la sawi leh duh hun neiin ka zep thei dawn lo tih ka inrin avângin engmah chian mang si lova Ramhuai hmu ang thawthânga ka han insawi mai tûr chu felin ka hre ta lova. Tichuan silaia tin chung zêlin ka hnaih thla ta a. Ka zuk kal hnaih chuan a lo chiang ta iar mai a Thing, uipum tiat zet tur thliin tun hma kum rei fea a lo len tliah tawh, a pang leh a chhipa pasi lo to var iar tawh hi a lo ni a. A zar thlang lam kha a kak a lo chawr ngei bawk lo niin ka lo hmusual chhiava chu a lo ni reng mai a. Heta tang hi chuan ramhuai leh thil mak thawm hre narân hi chu han fiah fai deuh ila chuan heng ang mai mai hi tam dawn hlein ka ring ta a ni.

BUNG 9

SIKUL ZIRTIRTUE HNA

Kum 1927 tawp dawn lamah chuan Zirtirtu hna ka han dil ve a; mahse engmah thawm riva a awmloh avangin kum 1928-ah chuan loneih lam hna bawk chu ka intan leh a. Zirtirtu tûra thlante chuan February thla atang chuan Training chu an

ṭan ta tih ka hria a. Beidawng taka ka awm lai chuan kan khaw Vaidawr hawngin lehkha min rawn ken a, he thu'a lo chuang ta a. "Training hmun chu a khat tawh naa Khawthlang bial bik atân kan Pu R G. Jones-an a thlang che a, lo chho vat ang che, Pastor Chhuahkhama."

Tichuan lawm takin ka chho ta nghal a, Teachers Training School chu ka zawm ve ta a Ka thiante chu fa nei tawhte an ni nual a. Chhim lam atanga lo kal pawh an awm. Kan zirlai chu Pathian thu lam (Theology) leh Method of Teachings (Zirtir Dan) a ni ber a, kan hotupa ber R G Jones chuan Psychology a thiamin a zirtir chu nuam kan ti hle thin.

Heta Train hote hi Zirtirtu tur kan ni vek lova, a then chu Tirhkoh hna zirte an nih vâng a ni awm e, Theology lam kan zir ve chiam ni. Mahse chu chu a lo tha hle mai a, heng hun lai hi chuan sikul lam hna zawng zawng hi Mission hnuaia mi a nih avângin Zirtirtute chu kan awmna hmun apiangah Kohhran a rawngbawltu pawimawh tak kan ni zêl.

He training hmuna kan zirtirtute chu Rev. R G. Jones, Miss K. Hughes, Rev

Chhuahkhama, Rev. P.D Sêna, Rev Saiaithanga leh Pu Pasena te an ni hlawm a, Thahnem nun ngaihpui bawk a, kan]a runthlâk hle thin. Zirtute chu kan vaiin 26 kan ni a, hêngah hian Tirhkoh hna zir chu 13 an ni. Heti taka kan lak runthlak vang pawh a ni ta ve ang kan zinga thahnem tham fe hi chu Zorama Pastor leh Zirtirtu tha leh lar tham tak takte an ni hlawm. Heng ka zirpuite hi mi tha tak tak ni vek hlawm mahse Pu V.L Siama (Rev. Zaithanga pa) nen hian kan inkawp ber thin.

Tin, eirawngbawlna chu pawl hnih, sawm leh pathum ve vein kan inthen a. Thla tinin stypend cheng sarih kan dawng a, kan zinga pa thenkhat chuan an pawisa hman bang chu thlatin cheng thum vel an chhungte an thawn thei thin. Chawhmeh atân chuan Mizo thlai kan ring ber a, kan chaw heh chang erawh chu sangha-tin khat cheng khat leh dulia kan lei a, vawi thum buhchiara kan renchem châng chu a ni. Sangha rim thang chu a hriat tawk a, hân erawhchu a hang tham lêm lo, mahse kan puar hle thin. Hmun hrang hrang atanga lo kal khawm, rilru inang lo fe fe kan ni bawk a, kan inchei duh dân pawh a dang hle. Kan thian pakhat, Thangtawna chuan

"Mihring hian kâwng achin hnuai lam kan inen chik ngai lo" tiin a ke chu a sil ngai lova, a kâwng achin erawh hi chu puan vengin, kawrchung nên Nghawngawrh hi a awrh zan reng thin Heng anga hlim tlang hian kan train kum 1928 chu kan lo hmang zo ta a.

Kan training kan zawh chuan kan awm na hmun tûr chu min han siam sak ta a High School lo rap tawh kha chu Aizawl khawpui chhungah min dah a Pu Chalhlira, Kulikawnah, kei Dawrpui-ah Tichuan January ni 10, 1929 atang chuan ka hna chu ka thawk tan ta a Dawrpui Primary Schoolah hian Pu Thanghrima'n a lo thawk tawh a, Burma lamah a chhoh tâk avângin a hmun chu ka luah a Pu D K Kâwnga hian bial fanga a zin loh chăng chuan min pui thin

He mi kuma ka sikul naupang pâwl sângte chu Pu Zairema, kan Kohhran hruaitu langsâr te, Pu Lalhmingthanga, mi hausa te Pu Thlahaia te chu ka la hriatrengte an ni. Naupang za dawn lai kan nei a, Pu Kawnga zin bo hlana 'A' pawl atanga pawl III han ho chu a hahthlak hle thin. Mahse zirtir hna hi Pathian mi kohna niin ka ngai a, ka tui bawk a, hrehawm ka hre hman lo.

Kum hnih khat hnuah chuan C. Rokhuma te, a hnuah Pu Lalbiaka te, Pi Thangkimi ṭe'n mi tawn tawiawm ta a, kan hlim hle ṭhin. Chawlhni pawhin Sande Sikul chu naupang zawng zawng hmun khatah ka zirtir ṭhin a Biak in pawn lamlian-ah min kilbial laih thin.

Khawsak harsa teh mahse Dawrpui hmuna min dah hi ka tun hnu hun atân malsawmna a lo ni tih ka hriatin ka lawm hle mai- Chung hun lai chuan Zoram Hmarchan pumpui hi Presbytery pathum ah chhuah an then a, Khawthlang, Khawchhak or Chhimchhak leh Hmarah. Heng thente hi Zosapin an awp theuh va Khawthlang Presbytery hi chu a mihring an tlemin ram a hrehawm bik a, an awp châk meuh lova. Zosap lo chhuak thar apiang an hnawn thin a Tin, chung Zosap lo chhuak tharte chuan an tawng lettuah leh kaihruai tura min rawn hman tak zel avang chuan sikulah zir sang teh chiam lo mah ila Sap tawng lamah hmasawnna nasa tak min neihtir a, Ka naupan lai a "*Savabir,*" "*chemte—kinfe*" lo ti mai mai thin pawh khân an Sarmonte ka lo letling ve thei ta hial a, ka lawm khawp mai Ka awm tirh kuma Zosap, W.H. Williams te

nupa phei chu mi khawsa thei chhungkua atanga lo chhuak an ni bawk a, min khawngaihin thil min pe nasa bawk a kan khawsak theih phah hle

Kumi hnih kum thum ka han thawh hnu chuan Dawrpui veng nu leh pate pawh chuan an fate enkawl turin min ring tawk ta hle a ni ang, milian leh hausa awmkhawm mah nise min vawrh lar ta viauva A kum linaah phei chuan kan sikul hmasawn dan hriain Pu Lalhlinga Sailo, Hmuntha Lalpa chuan a khuaa awm turin a upa leh a khawchhiar Pu Zalawma chu min rawn themtir ta a Ram a ṭhain Aizawl a hnaih bawk a ka châk hle mai Mahse Zosap, Rev E L Mendus, Honorary Inspector of Schools hna chelhtu chuan, "Dawrpui hi hmun pawimawh a nih avângin mi bik kan dah a ni a, harsatna tuar hriâm hrâm rawh, in ka saksak ang chia, i hlawh ka pun bawk ang, Thingtlang khuaa i awm chuan i boral ang," tiin ka kal chu a phal ta tlat lo mai a. A hun lai chuan ka lawm lo hle na a, hmangaihtu Pa thurâwn a lo ni ta a ni. A sawi ang chuan Chhinga vengah In min sak sak a. ka hlawh pawh chu Rs 16/ min pe ta nghe nghe a

Chutia hlawh han sawi azarah chuan chung hun lai chuan Zirtirtu pawl hnih kan

awm a, pawl khat chu Zirtirtu nghet lo (Apprentice Teacher) Rs 5/- hlawh pawl. Tin, keiniho chu Zirtirtu tak Rs 10/- hlawh pawl Mahse hetih hun lai hian kan ramah buh leh bal a la hnianghnarin mihring khawsak nâna mamawh tu. thilte pawh a la tlawm bawk a Rs 5/- hlawh pawh chu nupui fanau chawm zo deuhva ngaih an ni Kei chu Dawrpui hmun sum leh pai dehvelna hmun a awm ka ni bawk a, ka thlatin hlawh lak thin Rs 10/- a nih lai pawh chuan hlawh, semtuten sawma pakhat min kâtsak hnuah Rs 2/- chu Dak Inah ka dah a, a bang Rs 7/- chuan indaih fetin ka chhungte ka chawm thin. Tuna han sawi mai chuan he lehkhabu chhiartute tan chuan awih harsa viauin ka ring. Tunlai hun ten han khaikhin chuan a lunglen thlâk rum rum thei a sin.

BUNG 10

CHHUNGKAW THAR INTANNA

Mihring tungchhova kal tawh phawt chu a hmei a pain piangsual leh mi anglo an nih ngawt loh chuan han nulat, tlangval tirh phat atang hian ngaizawngtu leh mahni pawhin han hmel duhzawng deuh hi neih

loh theih a nı lova Keını hun laı pheı hı chuan Kamıdıngte chu an tovın, mın an la ngaısang êm rıh maı a, zırtırtu rıngawt pawh hı 'mılıan' tıh an nı ve thın. Tun laıa I A S. valte nen hıan tehkhın ralah pl eı chuan an khan lo zamahın ka rıng Keı pheı chu ka awmna hmunın a zır bık êm a, keı a kar mın han chu-khâtu an tamı nak nakın lehkhathawn leh rawmawl tıh ıng reng hı chu ka dawng zıng vıau nghe nghe a.

Chung ang boruak karah chuan tlang-al hmel chhe fahran bık sı lo tân chuan Kohhran mıt tlunga awm reng chu thıl hu-urh awm tak a nıh avâng chuan nupuı neıh uaı chu hımnı bər nıa ngaıın nupuı neıh huaı chu ka rılrûk ve ta a Aızawl khaw-ruı chhunga nula vengva tak tak leh mın en duh der vetu awm ve nıl nıal nâk a ın ka nu duh thu ang zawk, kan Saıtlaw huaa nula en pawh a ka lo en ngaı leın oh leh lehkha lam lah chu khawlehhut llabu-a mı sa theı chauh, nula Laıthangpuıı eı ınneı tur kan nı tıh an han hrıat maı huan mı tamfe a barakhaıh a nı Kan ızawl thenawm khawvengte pawh chuan lotunu ve lêm, khualchhıa khualtha lo hhawnıu atan chuan mın sıtpuı rılru hle nı ang ka hmaıchhana han sawi ta chawt

chawt lah bo lo Mahse Aizawl khawpui a lo chuan chhuah ve hnu zawngin Lal khawnbâwl fanu leh chhungkaw neinung tak zinga lo seilian a nihna chuan mite angin bengvar kher lo mahse then leh rual hawiher leh thil han tihvel dan chu a bangbo rei bik ta lo chêk a ni ang chu rei lotêah kan Dawrpui veng milian nuhote nen chuan an in ţhian ta thliah thliah hlawm a

Tichuan, May ni 30, 1930 zing dar 10- ah chuan Dawrpui Biak in dar chuan 'inneihna dar' chu a han tum ri vu vu a Zosap te, Sawrkar lam hotu te, Kohhran upate leh thian thate hriatpuiin Pastor Thangan inneihna hunserh chu a hmang ta a. Chutih hun laia inneih leh tun hun laia inneih chu a danglam hle mai Tun lai chuan hnam fing zawkte tihdan kan lo ching ve ta a 'Inneihna Thilpek' hlu tak tak kan inpe a, thil tihawm tak pawh nin a lang. Keini hun lai chuan mi vengva deuhten lo ti pawh ni se a mimir chuan innei-ate silhfen leh thilneih inlaksak kan la ching a, thian tha leh laina inti deuhte phei chu an tawrhhlelhawm hle thin zuk nia'

Ka nu duhthusam ang ngei a nupui ka neih tâk avâng chuan ka nu chu a lawm hle a Tichuan chhungkaw thar kan lo din

tan ta a Amaherawhchu duh ang taka nupui nei e ti lo chuan ka nun chhûngril tak hi a hah êm êm mai thin a. Chaw ka ei tlem hle thin a, Kan sikul han bângte chu ka thu hnawk a, chau âwm êm êm hian ka thu ngawih ngawih mai thin a Ka nu chuan "Lâlte, naa nei ein ni, i hmel hi a hlim thei hauh lo mai ka ti? I thiannu pawh hian hrechawm a ti dah ang e, inthlahlim deuh teh khai," min ti thin a Ka chuan "Ka nu, a chhan leh avang ka hre hauh lo mai, he ka hlim lohna hi ka nupui neihna nen inkungkhaihna reng nei ka hre hêk lo Keini hmeithai reihei nufaîn kan phu loh kan nei thei mai hi lâwmnawm ka ti a, mahse, ka nun hi a hlim thei mawlh lo chu maw le," tiin ka chhang mai thin a

Chu ka nun chau leh hah hluah hluah mai thurûk lo lanchhuahna tûi chu a nia lo hle mai June thla chu a lo thar a A hma kum 1929 hi Thingtam hruai 'Minpui Kum' tih kha a ni a A kum leh 1931 June thla atang chuan Aizawl leh a chhehvelah 'Santen Hripui' a lo lêng ta chiam mai a Durtlang leh Aizawl Damdawi Ina dah luh leh a thi zawn chhuah tûr hi a indawi zut ta mai a. Kan hah ber zan phei chu zan khatah Durtlâng vawi thum kan thleng a ni.

Mi zawng zawngin taksa leh rilru hah an chawlhsan thinna hun zan chu a lo thleng ta a. Keini chhûng pawh chu he kan Pathian thilthlawn pek hlu tak hi chen ve turin tahrik ni 23, 1930 zan chuan engmah inlamrelna pawh nei lovin kan mu ta dial a. Mahse zanlai pelh hretah chuan min kaithotu aw hi ka han mang hriat ri riai a. Ka han harh chian chuan ka nu aw thâm deuh chhêlh tawh hi a lo ni a Min kaih thawh hma khân vawi tam fê kawkhawhin a lo tlan tawh a lo ni a. "Lalte, lotho teh u khâi, ka chau ta em mai," tih pahin kan khum zâwn thutthlengah chuan a han thu hnawk a. Keini nupa chu kan tho nghal a, ka thian nun tui a lum a, ka ute nupa pawh chu kan kaitho bawk a. A daileng leh tur chu pawnah ka va hruai a Leikaa a dailen pah chuan Van lam khi a en riai riai a. "Lalte, kei hmeithai rethei hian kha leh chen kha i lo puitlin hun nghâk in hrehawm tinrêng ka lo tuar khawch huk ta a, tunah chuan hei le nupa kawp chawiin, rangva in chhûngah hial in lo awm ta a, hmeithai rethei khân lal nun ka rawn luah ve ta a ni a inngaih nak alain ka damrei pui dawn ta si lo che u a nih hi," min han ti mai a

Kei chuan, "Ka nu, engah nge chut'ang a i sawi, engah nge i thih teh lul ang, mi

pawh an dam lova, an dam leh mai thin alawm, i thlaphâng mai em ni ?" ka han ti a. 'Phâng lo ve' ti chauhvin min chhâng a Kawthalo damdawi kan neih ang ang chu kan han pe a, a dailêng khât deuh nâ a a êk chu thin a rawn pawlh ta zauh zauh va, Zing khawvar chuan Civil Hospitaluh kan dah chho va. Doctor Babute chuan min lainat êm êm mai a, Nurseho lah chuan an tih theih ang ang chu min lo tih sak thuai thuai a nahse ka thlaphâng rehra damdawi an kawl loh avângin tih theih tawk chu an la nei dawn ngei mai

Heng hun lai hi chuan tûn lai angin damdawiin hi a la changtlung lova Damdawi in tlang chhip bera mi chauh leh a thlanga 'Mi Zaira' in chauh hi sak a la ni a Damdawi in leh Pulis Thana inkar ruamah hian 'Natna inkai theih' dahkhawmna ran râp in an sa a, a chungah chuan rangva tlem leh thelretpuan an zar a Pui khawchên duh hun lai lo ni bawkin chung hnuun chu a diak hle thin a Khaw that chang lahin tho a vir hut hut mai bawk a. Ka nu ka leh hnarah chuan fûk khawm teh hi an tum a ka zap vat vat reng a Keini chhung chang lo pawh chu damlo tam tak an awm a, a khat tawkin an Chatuan

khawpui an pan zauh zauh bawk a. Ka nu pawh chuan chu khawpui chu ni tinin a hnaih ta tial tial a A tawng ri pawh a hriat theih ta lova, a ka a han ân hian tuisik emaw buhhawp emaw, bawnghnute emaw chu thirfian te khat lek kan han pe thei hram thin a. Aw, khatih hun laia ka nu hrehawm tuar lai hmel kha chu vawiin ni thleng hian ka mit atangin lak sawn a la ni chuang lo.

Chuti taka na tuar chung pawh chuan ka nu chuan a awh rei ang reng hle mai a. June ni 30 zing atang erawh chuan a thaw pawh chu a zawi sawt ta hle a Mahse nileng deuhthaw chu kan la awh leh ta a. Tlailam dar thum velah chuan kan ṭhenawmnu pakhat Pi Kûngi chuan min rawn tlawh a. Ka bula no chu a han la sawk sawk a, tui chu a han bun a, ka nu, nikhua pawh hre tawh lova kan ngaih chu a han be ta a "Lala nu, khai le, i fapa tlumber Lalsiama hmingin tui ka han tulh teh ang che, in teh khai," tihpah chuan tuisik chu a han tulh a. Ka nu chuan a lo lem riai riai a. Tui a in aṭanga minit hnih lek tak meuh tûrah chuan a chatthla ta riai riai a. He hun hi tlailam dar 4.45 a ni.

Tichuan laina leh thiante an lo pung-khawm a, Chhinga veng a kan in lam chu kan pan thla ta nghiai nghiai a. A tukah chuan kan invui liam ta a. Tun hma lawka khati êm êm-a ka lo chau kha ka nu thi tur hian mi lo fan lawk a ni ang tih vawi-in ni thleng hian. ka la ringhlel lo.

Hei hi ka hla a lo ni ta a:

Bawar mah hian zan tlaiah chun a bel,
Aw belhlai chun ka vai, sumtual ka bel
Lenrualten siang an lawi, zan a lo tlai,
Chun lovin lai ka leng thiam lo, Run a dai.

BUNG XI

ZORAM RANGKACHAK KUM

Khawvêl chanchin kan chhiarin Lei chungah hian hmasanga ta tawh Lalna ram ropui tak tak a lo ding chhuak tawh a, a lo chuai lehin Lalna ram dangin a rawn luah lan zêl thin a ni tih kan hria Chung Lalna ram ropui zingah chuan kei niin Kumpinu kan tih mai British-ho khu kum zathum aia rei mah ropui taka an awm avangin Lalna ram chuai har berah kan ngai ngei ang. He mi hun hian Tudor lal thlah atanga Hanover lal thlahte rorel

chhûng chu a huap ang a, tûn lai an lal thlah Winsor-hote atang khuan an lo rawih ṭan ta a ni. Hei hi King Edward VIII, nuthlawi Simpsoni vanga 'Lalbanga' an tih tak khân a sawi kha. An ram ropui vang lai, 'Ram ni tla seng lova Lal' an tih lai, an h a phuah thiam, Thomas Campbella-ten

Rule Brittania,

Brittania rule the waves,

Briton, never, never, never shall be slave.

(British-hote chu tuipui chungah lam ro an rel a, tuma sal an ni ngai lo vang) an tih hun laite kha an 'Rangkachak kumah an chhiar ve ngei ṭhin ang

Kei ni, India ram khawchhak kilkhawr-a awm Mizote hi khawthlang lam miten chuti takin min la hre rih lo mah se, pi pute hun lai ata tawh hnam huaisen leh tlawmngai, rilru dik leh intodelh, amah Pu T.E Pugh M.A (oxon) tawngkam takah, 'Mizo' tih chu 'Rinawm tihna a ni e' a lo tih ve thinte pawh hian khawvel Indopui I 1914—18 leh Indopui II 1939—45 inkar hi kan 'Rangkachak Kum' chu a ni. Heng hun laia kan ram awmdân i lo thlir kir leh teh ang.

EI LEH BAR ZAWNNA KAWNG

Heng hun hina lam hi chuàn ei leh bar zawn kawngah lo hmanghmar deuh mah se, an zinga indona awm fo thin leh ramsa kawlh leh Ramhuai ilo hlauhna avangin an la relu hle rih a. Tin, thlawhhma lak dan' awlsam leh hlâwk zâwk an la hriat loh avargin hma tam tak chu an thawk thlawn bawk thin He Ringkachak kum a'ang hian erawh zawng inite an lo fingvaiin thlawhhma lak an lo thiam ta a Buh leh thla te chu ei sen loh hlir an lo nei-ta Keini khaw lainah phei hi chuan rama buh chhek hi phur 20, 30 a duang hi chu phurh zawh peih tak lohva ramhuuaia luang ial ta mai mai a awm thin Tin, lo nei ve thei lo tân pawh cheng khatin buhtai khawnvaitui tin vum zak zak hi lei tûr a tam hle a ni A hmeh tur thlai leh ramsa te lah chu awlsam taka hmuh theih a ni a Lova neih tur ram a la tham hlo thlawh a la awlsam êm êm bawk.

KHAWTLANG NUN · Heng hun lai hi chuan Mizo dik tak (Typical Mizo) thlan kan la ni rih a. Mizo pianpui ze dik, rinawmna te, tlawmngaihna te, inzahder thiamna te, hawihhawmna te, thu dik ngaihnatna te, mipat hmeichhiatna kawnga in-

vawn thianghlimna leh hmangaihna tein min la cheimawi rih a ni. Ram ropuina leh hausakna ri ngawt hi 'Ram nuam' a lo ni lo tih hi mi changkang chin tawh hi chuan kan hriat vek ka ring. Heng hun lai hi chuan thian inkawm nikhuaah rilru chhungril ber pawh an phawrh duhin, an thil neih tuihnai leh ṭha berte chu thiante nêna ei hovah an khêk thin. Thenawm khawvêngte nêna inkungkaihna dam dap mai chu an thil ngaihhlut ber pakhat a ni fo. 'Thenawm do ai chuan khaw za do pawh ka zuam' an lo ti thin.

INAWP DAN : Khawii lai khaw kil-khawr leh chekhnawk deuhvah chuan lal ṭekte leh nunrawng deuhte lo awm palh ta pawh ni se, a tlangpuiin Lal leh a Upa te hi khawtlâng nu leh pa anga ngaih an ni.' Khaw chhûnga mi rethei leh tlachham bikte an awm chuan hêng lal leh upate hian an ngaihsak vat thin, tûn lai hun anga thenawmte riltam leh chhuanchham hmu reng chung si a, 'a to deuh hunah ka hralh ang' tih ang chi hi chuan hmun a la nei rih lo va, lo nei dâwn pawh ni tehrêng se, Mizo rilru kha chuan ti tûr chuan a inphal thei mawlh lo a ni.

Tin, thubuai, hlabuai rel ni khuaah lah michhia leh hmeithai retheite thu leh hla chuan Lal leh Upate beng a thleng phâk a. Henghote hian "Rorelna dik" chu, hming that hlawhna tûra intlansiakna ang hrima ngaiin leh heng hun lai hi chuan chutiang thubuai, hlabuai chu a awm khât bawk a, a awm chhun chu tihsual palh hlau zetin an rêl thin Tun lai anga 'thamna' leh 'Hleihneihna' tih ang reng hi chu, 'Hmêl hriat loh kârhla mi' an la ni rih

Lalte chuan an ram chhûng leilung chu mahni ta bik ang hrima ngaiin ngun taka vêngin an humhalh thin Dai vel tihkan palh nikhua pawhin an thelh thuai thuai thin Tun lai thangtharte kut hleina ang chi, tul hlei lova thing leh mau sahchhum rem rum te, khua a lo ro ta maw tih veleh nawm mâka ram hal mai mai hi an thil ngaih ropui loh zâwng tak a ni.

RAM PUM RORELNA

British Sorkarin kan ram a rawn neih tan atanga India ramin mahnia ro inrelna a neih hma zawng kha chuan kan ram rorel-tu lalber chu Bawrhsap (Superintendent) a a ni a Amah puibawm turin Sapte pahnih khat an awm ve thin Lunglei lam awptu chu S.D.O. (Sub-Divisional Officer) a ni.

thung a. Zoram pumpui awptu Pisa chu tuna Dak in kawt chhak tlânga awm hi a a ni a. Bawrhsap leh a hote chuan he Pisa hi an luah khat zo meuh lo. Tin, Sawrkar hna peng hrang a la tlêm bawk a, tun laia hna pêng (Department) lian ber Sikul lam lah hi Zosap kutah a la awm si a. Heng hnathawktute hi an la tlêm rêm iâwm nâ a, an hna hi an la runthlâk bawka an tih tûr pual chu an zo thuai thuai thin. Roreltute pawh chuan kan hnam la mawlzia hriain duat takin min relsak thin. Kum 1926 vêlah chuan kan Mizo pui ngei Pu Thangluaia Durtlâng lal Suaka fapa chu Mizo zinga Sapte hmasa ber nin he Pisa lianah hian a han thu ve ta lap mai phei chu kan chhuangin kan ngai ropui ngei mai.

SAKHAW LAM

Zoramah Vai an lo len hma chuan Mizote hi Ramhuaibiaa chhiai kan ni a, mahse Vai lo lian chu Missionary lo kal hmasa berten an rawn thlawn nghâl a ni mai a. Heng Zosap kan tihte hi mi hausa Arthingtona mi tirh F.W. Savidge (Sap Upa leh J.H. Lorrain (Pu Buanga) Wales ram Kohhran mi/tirh Rev. D.E Jones (Saphluia) te an ni. An hnathawh hi Pathianin mal a sawm a, kum 1898 velah chuan Mizo

zinga Kristian hmasa berte, Lunglei lamah Pu Parima leh Pastor Thankunga (Pa Su-chhawna pa) leh hmar lamah Pu Khuma leh Pu Duma an lo awm ve ta a. Heng mite hian thahnemngai takin, in tina lutin an thenawmte chu Pathian thu lo awih ve turin an sâwm a. A hnu rei vak lovah Khasi rama Harhna chhima kal an lo kir hnuah phei chuan Pathian Thlarau Tuiring-hlimin hna a thawk nasa bawk a, Kristian an lo pung ta êm êm a ni. Tin, Presbytery hmasa ber chu Champhai kianga Hmunhmeltha khuaa an neih tumin kum sawm chhûnga Mizo zawng zawng Kristiana siam vek tumin kumtin September thla apianga 'Beihrual' neih zai an lo rel ta a. He harhna lo thleng fo thin hian Kristiante chu sual in hriatna te, Isua tuarnate leh inhmangaihna te a rawn hriat chian tir a. Hêng avâng hian Kristian hmasate chu an inngaina êm êm a, an thil neihte chu in-dubsak êm êmin an eiin an barho thin

Tun lai ang hian Pâwl hrang leh Thu-rin hrangin a la tibuai ve lova, Kristian thahnemngai zualte leh mi hnim deuh deuh te chu khaw fangin an zin dul dul thin a, an inthlahlel êm êm thin An Inkhawmpui tiak te hi an inthlen thei ta thin lova, ran

talhin an zaikhawm leh mup mup mai thin a. Heng thilte han thlir hian kan hun kal taah khan Mizoramah hian hun nuam leh thawveng êm êm a lo awm tawh tih kan hre thei ang.

Heti taka hun thâwl leh inremna hun siamtute chu kan ram hruaitute an ni. Zosap leh sawrkar lam Sapte chu an inngeih êm êm a, Zoram tihhmasawn nân an thawk tlâng dial dial thin a. Heng mite hi inngeih lo leh inthuruai lo chu nise henga vanneihna kan lo chen thin ang hi hmuh phak a ni kher lovang.

Bung XII

INDOPUI 2NA ZORAMIN A CHHIM VE

Chhak, thlang chhim leh hmaran ral an lo lian a. Zawlkhaupui vul lai a chul zo ta

Pu Rokunga

Ram dang ngai bik hauh lova he Rangkachak Kum, hi Zoramin lungawi taka a chen laiin khawthlang lamah chuan a pui a pang thin tiḥawngtu thâwm a lo ri ta phut mai. Kum 1939 September thla ni thum ni atang chuan kan ram awptu British

Sawrkar chuan German Sawrkar leh a Puibawmtute do ve turin a Sipai leh ralthuam tha ber berte chu a singsa rup rup ta mai a. Chutia a Nu berin raldo a neih tak si chuan a fate, Mizo nula leh tlangval tun hma lam zawng pawha mi kawlh, sa kawlh hm ia tlanchhiat hreh deuh mai thinte tan chuan mah ni khawtual chen a, mahni khun a tui taka muthilh chu an thiam ta bik lo a ni

Tichuan tlangval tam tak chuan 'India Army Medical Corps 'Ruangla pawl chu an zawm ta sung sung mai a. Ka lo hriat ve dan phei chuan S alsuk khaw tlangval phei chu an kal tam hle a ni ta ve ang, an bial nute buh phur han inchhuihpalh pawh n 'Aih-ah' tih ain ? 'Lucknow' an tivawng vawng thin an ti Nulate pawh duai bik hauh lovin Women Auxilliary Corps-ah chuan an inpe nasa hle a, a then phei chuan Rome an thleng hial a ni. Kan tlangval lehkhathiamho lah chuan Military College lutin, tun hma lama Sapho koki chauh v k n hmuh th n ang 'A.si' lemte kha an kokiah an thlêp tir ve tiar ta mai a Tlangvâl huaisen tlenkhat lah 'Lushai Brigade' hmingruin khawchhak lamah Japanho an nawi tawm ve tâk tâk bawk a Indo kum nga d wn lai a lo reh meuh chuan heng kan nula leh

tlangvâlte hian an Lalber leh an Rim tan hna ropui tak tak thawk zovin hming tha tak tak an hlawh a ni.

Hetihavang hian le kan Aizawl khawpui kawtthlera, tun hma lawka Chawlhni tlaia pianga nula leh tlangval hmel hlim sar mai a tu khaw thik bik lem lova inkawp tê tê a tlai nitla êng lawma an vak dêl dêl thin te chu a lobo zo ta a. Anni ho aiah chuan 7/14 th Punjab Regiment te, 1/9th Jat Regiment te Indian Sappers & Miners te, R A. F Dett te. Indian Army Signal Corps, te Indian Army Ambulance Corps te leh Khasi Labour Corps tein a khat ta nuai nuai mai a. Zawlkhawpui vul lai a chul zo ta tih chu kawng dangin a dik ta a nih chu

Kei pawh chu le chutiang boruak karah chuan thiante tih ang eng emaw tal chu ti ve ngei tur niah ka inngai ve ta tlat a, Mahse fa pal lai nên kan lo hnawk ta nak mai si a, tum a hniam raih bik mai Kum 1942 a ' , inherchhuah chinah zawng 'mahni tumtawk van zemah' tih ang deuhvin ka phâk tawk ve nii ka rin, 'Tawng lettu' ti mai ila 'Interpreter' tur 109th Indian Infantry Brigade chuan a duh thu hriain mi 6 lain kan dil ta a. Min han test vei naah chuan

ka aia thiam Pui pui hnawlin kei ber chu min han thlang ta nalh mai. Army Headquarters lam atanga remtihna a lo thlen chuan ka thawk ve chu a ni ta mai a

He Brigade hotu, Brigadier Talbot leh a hotu chuan tuna Boy's Middle School hi an luah a, tah chuan ke pawh ka tel ve ta a. Pisa lam hna a tul bawk avangin 'Interpreter-cum non-combatant Clerk' vuahin pisaah chuah ka thawk ta zawk a Heng ka thawhpuite hi a tam ber chu Sap sipai Officerho an ni a Heng ka thawhpuite hi Sap hnam hrang hrang annih hlawm avangin an tawng pawh Saptawng ni mahse a dang hlawm kher mai Entirnan, 'Hlawh lak ni 'Pay Day -Pei Dei ang hi an then chuan Pai Dai an rawn ti a, a thenin 'Phei Deh' an ti a, a then ' Phi di' rawn ti tawk bo hek suh .

Chutianga mahni hna pual theuh thawka kan han thu tlar that chu ka thiante chu sipai hlir an nih avangin Officer chin te pawh chuan tawngkam zahinawh tak hram tlahawlh chu an ching lo chuang bik lo va. Ni khat chu, 'Where is my bloody file ?' ka han ti ve zauh mai a. Ka bula thu Irish mi, Captain Macdermott chuan

chiang deuh maiin mi han en a, (ka hming an koh thiam loh avangin 'George' min ti mai thin hlawm a) 'Mr. George, chutiang tawngkam chu nangni mi changkâng gentleman ang chin hi chuan hmang ve suh ang che u aw. Keini sipai phawkphawhraw pui puiin kan hmang mah hi pawi ka ti asin' min han ti mai chu ka sim chiang ngei mai.

Kum khat a lo vei hnu chuan Sipai lo châwl kal tûrte kalna tur 'Transport' lam min bitum tir ta a. He mi hna ka thawh chhung hian Mizote hi hnam dang ngaihtuah chuan inzahder leh inchawimawi tawn ching lo tak hnam niin ka inhria Chutia lawng lam emaw motora kal tur emaw te chu, Sap leh hnam dangte chuan keia kar chu chibai min rawn bukin hawihhawm takin an thil duh tih sak turin min rawn dil a. Kan Mizo sipai tam berte erawh chuan, chutiang inzahderna chu sawi loh an thil duh chu tithuai thuai turin min han hrilh a. Tin, chung ang hmanhmawh taka rawn insawi ṭhinte pawh chu an kalna tur pass leh an kawng ei tur (Ration) han pe chhuak mah ila, phai lam pan ta lo va, mahni khaw lama kir ru leh ta a, a hranpaa rawn dil leh hi an awm zauh

zauh thin Tin, chung ang kalna tawn dil tur pisa kawta han thu khawmho titi han hriat pawh chuan an thusawi chu Vai tawng emaw Saptawng emaw a ni ang tih ka hlau thin 'Kan lo chhuti hawng lam chu chu mi, kha nu, hotel-ah khân duh tawkin ka han ei mai a, timan nu han thing veia ka han hnek dawn a, min thing ngam ta lova, tih ang reng hi a ri zing hle mai

Engpawh nise, heng ang buai niai zing-ah hian kum hnih leh thlaruk zet ka han chettlat hnu chuan Saptawng leh Vai tawng-ah hmasawnna nasa tak ka lo neih phah tain ka inhria a, hlawk ka ti hle Hnam dang tawng emaw reng reng hi lehkhabua zu ringawt ai chuan tawng hran hmangtute nena han inpawlh-sawp hian lam rik dan leh benga ri hriatah pawh thiam chian theih berin ka hre ta a ni.

Tichuan, kum 1944 March thla vêl atang chuan Mizoram tâna Japanho hlauh-awmna pawh chu a lo kiang ta a. Kan hnathawhna Pisa 109th Infantry Brigade pawh chuan Arrakan lamah insuan phei an lo tum ta a. Kan hotupa chuan kal ve zel atân min duh deuh va, mahse chhungkaw lam haisatna chhuanlamin ka bansan ta a.

Thil pakhat ka chhinchhiah duh chu hei hi a ni. Zirtirtu hna ka thawh lai khân hlawh tlemte ka hlawh a, mahse Pathian niah mahni tawk tê têin Pathian rawngbawlna ka nei ve thin a. Hetia Sipai zinga ka han thawh chinah chuan hlawh tam tham fe, silhfen leh Ration leh min buaipuitu Sipai pakhat pek ni mah ila, Pathianni rêng rêng sawi theih a ni ta lova, englai pawha hna tûlin min han delh reig ta mai chu a hrehawm ve zawk a ni Zalenna hi a lo va thlakhlelhawm êm !

Sipaiho zinga ata ka chhuah hnu hian Venghnuaiah In ka lei a Ram buai avanga ka chhungte Saitlaw khuaa ka zuk raltlantirte pawh chu ka zuk hruai chho va Kan chhungkuaa Aizawl khaw chhim lam kan han pan phei dam dam mai chu ka thiannu chuan a châk lo kher mai lehnghal a. Kan nu châk lohna pakhat chu kutzeenthiam Pu Vaihleia khân, Dawrpui hmun aia chhimlam zâwkah chuan pêm suh ang che u, a lo ti kher hi a ni âwm a A tâna chhuanlam theih tur ting chuan Venghnuai a kan awm chu thla khat emaw chhung lekin kan fanu Lalrinmawii chuan rei vak pawh na lovin min thihsan ta mai a He vanduaina hi kei pawhin ka tuar thiam lo

kher a ni ang chu Pathian awm pawh ring thei tawh lovin ka â lo chauh a ni mai Mahse min khawngaihtute tawngtai sakna azarah ka lo harh chhuak leh ta a ni

BUNG XIII

HNA KAWNG HRANG HRANGAH

Thakthing Venghnua a awmhmun kan han benbel ve chinah chuan ka naupan lai atang renga ka thil lo tih chak lo thin Huan siam theihna kawng a lo awm ta hlauh mai a Chutih laia Khaw Hotu Pu Chawnglera chuan Theihai muaiah huan hmun tur tin nga hmun zet min han pe ta mai a, ka lawm ngei mai He huan hi vawiin ni thlenga kan chhûngkaw khawsakna atân kawngro su tak leh ka fatel o an dam chhûng khawsak inbuatsaih nana an thil zir chhûng zawng pawha puitu tangkai tak a lo ni ta zel a ni Tichuan he huanah hian tha tho takin kan han thawk ta sauh sauh va

Amaherawhchu huan thlai a la thar mai loh avangin sum hmuhna tur hna dang zawn a lo tul ta a Heng hun laia Mizote zinga Sapte awm chhun, Pu Buchhawna chuan min khawngaih hle mai a Rahsi

hna min thawhtir a. He hna hi 18th March 45 atangin 6th Jan, 46 thlengin ka thawk a. Indona a tang Sipai lo bângte tân hmun tihruah a ṭul tâk avangin ka chawlhsan leh ta a.

He Rahsi hna ka thawh lai hun hi Indopui 2-na reh hiim chhawng a nih avangin Bawrhsap leh Mizo Lalte inkarah inbiakrâwnna tam tak a awm a, chuvangin Rahsi te hi khaw tinah lehkha kengin kan zin chhuak reng reng thin Hei hi ka tân Zoram khua leh hmun pawimawhte tlawhna remchâng tak a lo ni a, ka hlawk phah hle mai.

Khawchhak lama ka zin, tum khat phei chu Champhai atangin chhimlam ka fang phei a Biahte khawpuiah Pathianni ka hman tumin Pu Lalkheiha'n a hun min kiana. An Biak in chu a len êm avangin Pulpit chu a laiah an hung mup mai a. He Pathianni zana ka thusawi ang reng reng a tam hmaah thu ka sawi leh tawh ngai lo Hawi velna apiang chu mipui mitin a khat tup mai a, a ropui hle mai

N. Vanlaiphaiah chuan ni thum lai cham a ngaih avangin hun ka ngah hle a. Tichuan ṭhian thenkhat hruaiin an khaw bul lâwka tlângsang hmingtuang tak pa-

khat, Hrangturzovah chuan kan han lâwn a Tlangchhip kan thlen chuan hawivelna-piang chu hmun lung tileng leh hmat reng tlak an ni vek mai a Kan puputen Sakhaw lam leh lunglên zai atan Hla a an lo phuah kûi ngiai nguai thin Lurh leh Tan tlangte chu an lêng pawchek mai a, Pawi leh Mizoram then hmangtu Tiau lui lah chu khawvel bengchheng tethmuksan tum ni awm takin tiang leh tlang karah a luang dêl dêl mai bawl si a Tlangchhip i ka han thut lai chuan tum hma kuai rei tak hun laia tlangval pakhat ramchhmakin Lan pânga Lasi nula puan tah lai a va tawngtun a, kalsan phal ti lova khaw thunun a nan tak a, Lasiho chhungkaw zinga Lan a riah hnuin a tûk knawvara a kalsan dawn laia,

Lan khaw thlahlung, Suah kan fi mna
Pel mawh tange, Thangi u ngai ingi
tih ten

"Thangi u leh Lentua bawng va e
Lungchuna lohten, pual hmul ang then tla'

tih te min hmat chhuahtir rum rum mai

Tin, Pu Buchhawna tanpuina avangin Forest Guard hna 10, March 1946 ah ka han thawk leh a, mahse sipai bang bawk chuan 14, March 1946 ah vek chuan min rawn luahlan leh ta a, he ni li chhung hi ka kamdin rei loh ber tum ni tain ka hre nghe

nghe a. Chutı taka Sipaı bâng duhsak an nıh rıh avangın hna thar lo awm thın pawh chu ka bengkhawn duh ta meuh lova, ka Lalna ram Huanah chuan 'ungawi takın thlaı tıak tırte nen chuan nı chu kham lo takın kan hmang tlang ta dıal dıal zawk a.

BUNG XIV

DAWRPUI M.E SIKULAH

India ram chang pawh nı lo, khawvel ram dang tân pawh hunbı thar, India ramın mahnıa ro ınreına a lo neıh ve kum takah chuan Dawrpuı veng nu leh pate pawh chuan hmasawnna kawng pawımawh tak a nı tıh hrıaın Mızoram pumpuıa thıl awm hmasa ber tur Prıvate M.E. Sıkul kum 1947 hian an lo dın ta a. Tın, zırtırtu tur an zawnna thu chu hrıaın ka dıl ve ta a.

Tûk khat chu Dawrpuı veng lama ka leng tûr chuan Pu Rokhuma S I.S chu ka tawk a. Hum hmel pu deuh hıan, "E, Pu Siam, nı zan ı mang a tha em ? i thang kuaah a awk a nıa, Dawrpuı veng paten anı nge nge khân naupang a kılkawi peıh ber e' an tı che a, diltu thıam sang zawk fe fe aıın an thlang ta che a sın" tıh mın hrilh chu ka lawm hle a, Dawrpuı veng ka va thlen chuan an veng nu leh pate chuan mın lo lawmpuı nak nak a.

Tichuan 6th January 1947 atang chuan zirtirtu chu ka lo ni leh ta a. Sawrkar phal chin angin pawl IV-ah kan han tan phawt a. naupang 40 zet chu kan han ni nghal a. Mahni chauh mah ni ila, 'Headmaster' hming chu min puttir tho va. A, a mak bik lem 'lovang chu chutih laia Chandmari kawng pheia Bengali Sikulah pawh Vai zirtirtu pakhat chauh a awm a, 'Headmaster' a invuah tho bawk a sin.

Zirtirtu hna kher hi zawng Daktawr hna ang a ni a, ngaihthah leh dawngdah chi a ni lo kher mai Hna dang hi chu a thawktu a dawngdah chuan chu hna chu a zo har deuh a ni mai a Daktawr erawh chu a dawngdah chuan damlo 'thihna' a ni angin Zirtirtu pawh a dawngdah chuan 'Zirtu vanneihna kum' pumpelhtirtu a ni a, a pawi thui teb asin aw 'Hei hi hre chiang ila chuan zirtirtu hna hi kam dinna ve pakhat ang leka ngaitu tam tak hi chuan he lamah hi chuan lo 'Fatu' ve chhen kan tum lo vang

Kum a lo tawp chuan ka beisei ai mahin kan lo hlawhtling a, hei hian nu leh pate a tiphur sauh va, a kum lehah chuan Pawl V chu Pi Thangnovi nen kan ho leh a A kum lehah chuan Pi Thanchhumi te nen kan thawkho chho ta zel a. M.E.

Scholarship kan han bei tan ve phat atang-in rizalt chhuanawm êm êm mai kan han nei ta nghal mai chu Dawrpui veng nu leh pate chuan 'Ti fuh' an inti hle mai. Hun a lo kal zel a he Sikulah hian Pu Mankunga tuna Republic H/S Headmaster ni ta te, Pi Thankhumi te, Pu Thanhawla te, Pu Vanlallawma te, Pi Thansiami teho nen in thurual leh inngeih em ema kan han thawk tlang chu tlai lam sikul banna dar thum hi a ri hma lu deuh emaw kan ti thin.

Ka thawhna hmunin a zir bawk a, kum tinin naupang kan ngah chho tial tial a Dawrpui M E Sikula zir zo tawh hi an tamin tun laia kan Mizo mi lian tam tak hi kan kutchhuakte an ni Tum khat phei chu Mizo Lal hovin Mizoram hmaichan chhunga M E. Examnaa sang ber hnenah lawmman Rs 50/- an phal tur khân vanneihna thlak takin ka Sikul naupang chhuanvawr Lalremsiama tuna I P S ni ta hian a dawng a, chu lawmman ropui tak chu Headmaster's Conference tumin Bawrhsap A R H. Macdonald-an mi han hlan mai chu a lawmawmin kan Sikulin a hming that phah hle a ni.

He Conference tuma Bawrhsap Bangla kawta Bawrhsapin Headmaster-hote thingpui ruai min theh sak chuan ka 'Kut Bawr'

hian awmnga hna a hre lo hle thung mai Ka thiante kut bawr chu a sno nalh chak hlawm mai si a, keia kut bawr ve chu Lakhuihthei hling thlawhna tih hriat lahian in Ar huai lu ang main a dum khi miak mai si a Dawhkâna mi thil ka han ban ve te chu ka kut ka thûkru chaih chaih thin Tolstoy-a te hun laia Russia rama ruaitheh ni zawk ila ka ti hle Russia ramah chuan a kut no no chu ei hnuhnun tir an ni thin, kut chang hre hraw khin a hmasain an duh tawk an ei phawt thin a ni

India ramin mahnia ro a lo inrel ve tak chinah chuan zirna lam kawngah pawh sankhaina a lo awm tan ta a Tin hma laina kan lo la hriat ngai loh, Sikula zir kher lo pawha exam ve theihna (Priv te) chu a lo lar ve ta a. He mi kawngah hian Pu Lalbiaka, tuna Vice-Principal, U G 1 T I hi kawng dap pawptu a ni a, a lak-awm hle a ni. Tichuan, kei pawh chu Headmaster hming han pu ve ta ieh la hruaia mite chu Matric deuh vek an nih si avang chuan Matric chu pass ve ngai tur nun ka hre ta a Exam theih nâna thil tih tul chu ka han ti ve nal nia a, zir hranpa lem lo chuan ka han exam ve ta rawk a Ka rin ai daih chuan a lo hir a,

fail ka hlauvin ka in-exam ve ta chu ka inchhir leh rum rum a. Lo fail ta ila, ka naupangte, thiam hle a min lo ringtute khân ka thiam lohzia an lo hriat chhuahna hun remchâng ber a ni dawn a. Chutia rilru thaw dêp dêpa ka awm lai chuan kum 1951 a Matriculation passed zinga chhiar tel ka lo ni ta.

Rin loh taka ka lo hlawhtlin mial tâkna hian min tiphûr ta chêk a ni ang chu, a dawt lehtu exam theihna hun hmasa ber a lo thlen dawn chuan College naupang lo châwl hote lehkhabu hluite hawh khawm tur ka zawng a, ka hman châng chângin ka chhiar ve thin a. Ka hun awl tam ber erawh chu huan hnathawh nana hman a tul avangin exam hun hmaa Hapta hnih tal ka chhiar ve hman inringin D.M College chu ka pan thla ta a Mahse, nupui, fanaute la kalsan rei ve ngai lo ta chu ka khua a har hman viau ang reng a A hunah chuan ka han exam leh ta chawih a, vanneihthlak takin kum 1954 a Intermediate of Arts passed te zingah chuan chhiar tel ka lo ni leh ta a.

Hetia I.A. ka han passed ve tak chinah zawng heng hun laia Middle English Sikul Headmaster tam berte chu Matric passed an nih ve bawk avang chuan zir zel chu

ka tum ta bik lo va, ka lo Graduate law law lo erawh chu tlai khaw hnuah ka inchhir hle.

In exam hun nghaka Imphala ka cham chhung hian ka hun tam tak chu mi ram khawsak dan leh an chettlat dan enthlithlai nan ka hmang a An ram leilung that bikzia te, buh leh thlai dangte chin a awlsam bikzia te, an tlak lei pawl phât mai, han tha deuh mai te chu kan rama kan inte han cheimawi nan ka awt hle mai Tin, an khawchhung han fan a rilru khawih lo thei lo chu Indopui 2-na hun laia India ram rawn runtu Japan Sipaite Imphai phai ata hnawhchhuah leh tura India leh America leh English sipaite sangthum aia tam, chu indonaa nunna hloh ta te thlan lungphun mawi taka rem leh lungchim taka Hriat rengna Lungphuna thu ziak *'han khaw lama in kir leh hun chuan kan thiante hnenah khan nakluk an hmuh theih nan kin vawiin hi kan pe tih in hrilh daun nia* tih te chuan rilru a khawih hle mai.

Bung XV

DAM TAKIN AW, DAWRPUI M.E. SCHOOL

Uangpui chang suh ila, heng hun lai hi chuan kan Zoram chhunga M E. Sikul Sawrkarin a enkawl ngatah pawh hian Headmaster tam zawk chu Matric passed chauh an la ni rih a. Dawrpui M E. Sikul Sawrkarin tangka tlem tham taka a tanpui ve chauhvin I.A passed lai Headmaster a han nei ta mai chu a vannei thawkhat hle a Tin, he Sikul a nawmna êm êm bik chu Headmaster leh a thawhpuite leh Naupang-ho inthu-ualna leh inhmingaihnain a phuar khawm chu a ni. Chutia lungrual tak leh thatho taka kan thawhho dial dial-na chu kum tawp examna hian a rawn tifiah thin a He kum 1934 pawh hi M.E Scholarship Exam-naah chuan Zoram pumah a titha ber pâwl a lo ni leh a. Amaherawh-chu keima thawh ṭhat bik vang pawh ni hauh si lova tun hma kum reifa aṭanga a lo hmingṭhatna chuan ka sikul naupang duh takte leh ka thawhpui chhuanawm tak takte nena MITTUI tla zawih zawiha kan inṭhen phahna a lo ni ta hlauh zawk a ni.

Hetih hun lai atang hi chuan Zoram Kum Rangkachak pawh chu a lo inher

liam ta a. Indopui pahnihna sulhnu chuan kan ram a rawn sâwi danglam ve ta a. Tichuan Zirtirtuhote chuan kan hlawh chu kan lo kham lo ta tial tial a. Tichuan Management Committe hnenah hlawh pun kan han dil ta chawt a. Mahse min pun thei rih si lo va: Hetia khawsak harsat avanga ka inngaihtuah buai lai tak hian khawi lam atanga a lo hriat emaw ni St. Paul's High School Headmaster Rev Brother Godfrey Lamisux. C S C. lehkha ka lo hmu ta tlat mai a, heti hian a rawn ziak a

Dear Pu Lalsiama,

Nang ang Zirtirtu hi min pui turin ka zawng ka zawng thin a Tunah hian Badarpura mi Vai pakhat ka ruaia, a tangkai teh chiam lo. I theih chuan naktuk tlai Sikul banah min rawn tlawh teh khai. Hei hi nangmah ruaituten hre rih suh se thil engkim fel hunah Hlawh chu i phut zat zat pe turin kan Bishop pawh a lung ni e

He lehkha ka hmuh hian ka inngaihtuah nasa hle a, a tawpah zawng he sawmna hi pawm ka rilruk ta a. Tichuan Dan angin he thu hi Committe chu ka hrilh ta a. Hetia ka insawn tâk thu hi Pu Sanghiana'n a lo hriat chuan Committe thenkhat hnenah, 'Pu Siama in thlah mai hi chu in tisual hle ang a, ani ang hi zirtirtu an tam

lo hle asin, lo hre ve chu ni ıla a kal bo hauh lo tur' a tıh tawngkam ka lo hriat chuan ka rılruah thu a sawı thuı hle maı.

Ka kal bo san dawn tıh an hrıat chuan ka hote chu an nguı nghıai ta maı a. March 1955 nı 30 nı zanah chuan 'Inthlahna mıttuı heh deuh maı' chu Dawrpaı M.E. Sıkulah chuan zan dar 12 thlengın kan neı ta a Ka nauteho mın ngaıhhruına 'Thılpek' chu vawıın nı thleng hıan ka ro hlu ber an la nı. He tahna zan meuh hı chuan hmun danga insawn ka lo tum ta chu ka ınchhır rum rum maı. Tichuan Dawrpuı M.E. Sıkul chu 'Dam takın' ka han tı lıam ta chu a nı a, tılruah a châm reı teh asın.

Tın, taksa lam thu a ka chhawrna pakhat chu he Dawrpuı M E. Sıkula kum rıat lai ka thawh chhung hıan kan veng, Thakthing Venghnuai atanga zıng dar rıat a kal chhuak a, darkar chanve emaw chhunga Dawrpuı thleng hman tura ka kal fona hian kawng kal chakna mın neıhtır a ni chêk ang chu hetia ka putar tawh hle pawh hian kawng kal chu ka la thei ang reng hle a ni.

Thil vanneihthlâk tak pakhat, ka sawı hmaih hauh loh tur chu Zoram hmun hrang hrangah hian Prıvate Sikul hi mı tlawm-

ngai leh thiamna lama rualawttuten an din thin a A tirah chuan inlungrual hle thin mahse harsatna a lo thleng a, a enkawltubo zingah pawh chuan inthurual lohna a lo awm a Chutiang karah chuan sikul zirtirtute tân pawh harsatna a lo awm thin Mitmei ven tura pui a lo tam a, Sikula inthununna pawh lekkawh a lo harsa em em tawh thin. Heng ang thil hi Dawrpui veng nu leh pa rilru zau takte karah chuan a awm ve hauh lo mai a, an hnuaia hnathawh pawh a nuam bik hle a ni.

BUNG XVI

ST PAUL'S HIGH SIKULAH

Kum 1919 vel laia Saitlaw khuaa Primary Sikul sakuh thinrim ang maia pawr chap mai chhunga ka lehkha zirpuite zinga kawr hak tur pawh nei ve mang lova puan dangda dir diar veng hne hnawa chemte *kinife* ka tih lauh lauh lai khan mi tuin emaw, "Nauva, zir ngun hle rawh aw, engtik niah emaw zawng Mizoram chhung chang pawh ni lo, Assam ram chhungah hial pawh High Sikul tha ber pawla an ngaihah zirtirtu i la ni dawn a nia" tih min han hrilh ta se la, pawnah ka va chhuak that that anga Sikul kawmchara

in te reuh tê leh a chhunga hmeithai rethei thu kir ker ka han hmuh chuan awi har ka ti leh ang chu le, mahse fahrah retheite Lalpa chuan ka tân a lo dah diam tawh zuk nia.

Tichuan, hun a lo inher zel a, April 1/1955 ni atang chuan ka mang lam pawha ka man phak ngai loh High Sikul zirtirtu ka lo ni ve ta. Vawiin ni thlengin hei hi ka ngaihtuah fo thin. Mite chu lo ropui rawh se, in tha pui pui pawh nei rawh se, heng tithei leh nei thei turin an piputa atangin an lo khawsa thei tawh a ni ang Kei atan erawh zawng a dang teh asin ? He mi hmuna ka va thawh tirh chuan Middle sikul enkawltu atana dah ka ni rih a. Mizo Zirtirtu pathum, Pu Khawlhmingthanga te, Pu Padara te leh Pi Varziki te an lo awm sa reng tawh a. An vaiin Catholic mi an ni hlawm a Tin, High sikul lamah pawh chuan Bro. Godfrey, Fr G. Breen Bro Paul leh Bro Aurel Tessier te nen chuan kan thawkho a. Heng Canadian Brother-ho hi an inpezovin an taima em em mai a, an lak atangin thil tam tak ka zir chhuak a ni.

A tir tak chuan he sikul hi naupang sual deuh awmkhawmna angah miin an ngai a, Sakhaw Pâwl dan Sikul lo ni bawk

nen Aizawl khawpui chhûng nu leh pa tam tak phei chuan an fate sikul luh nân an it vak lo va. Mahse Protestant Kohhrana mi Zirtirtu an lo awm chinah leh Sikul rizalt a lo that tâk êm avangin Mizo zinga 'Kei ka ni' inti ve phâkte chuan an rawn bawh ta ruih ruih-a, mi chhe fate tân phei chuan hmun chan a lo har ta hial a.

Vanneihthlak takin he Sikul ngei pawh hi ka hming chher nân Pathianin min hman sak leh ta a Kum 1957 kum atang chuan M E Scholarship exam-naah pawh chuan lawmman hmu phak an lo awm ve ta nual mai chu Bro Gofrey-a chu a lawm hle a ni ang, tlai khat chu sikul ban hnuin Bro Aurela a rawn tira, lawmthu sawina lehkha leh cheng 50/ hi min rawn pe a Tin, High Sikul lamah pawh chuan kum 1958 chu Matric Examnaa kan tel vena hmasa ber a ni a. 1st Div 1 leh 2nd Div 5 leh 3rd Div 10. 72 P C Passed dinhmun chu kan chang pha ve leh a. Ka subject chan, History leh Vernacular chu an tih-thatnate anih avangin ka lawmin hlawh-tling ka inti hle a ni.

He Sikul dintirh leh a hnu kum reife chhung hian Sapram lam atangin Mizoram tân Bawnghnute dip tin lian tak tak te, Hriak leh kawr te an rawn thawn nghek

nghek ṭhin a, Brother hote hian a khât tawkin an sem reng bawk a. Chu avang chuan chutiang thil sem dawng ve phak nih pawh chu thil hlu tak a ni.

He Sikula ka thawh lai ngei hian a kum chu ka sawi chiang thei ta lova, Assam rama Zirna lam hotu lian ber, Director of Public Instruction-in kan High Sikul chu a rawn thlawh dawn a. Kei chu lo chiau-au turin Bro. Godfrey-an mi ruat a. D P I. chu heng hun laia kan mi chhuan ber pakhat Pu A. Thanglura B.A,B L Chief Parliamentary Secretary-in a rawn zui a Bathlara kan han inhmu khawm chu Pu Lura chuan keia kaṛ D P I. chu min han hmel hriattir duh a. "Hei hi ka Zirtirtu hlui a nih hi" min han ti chu D P I. chuan kutsuih meuhva chibai min han buk pah chuan 'I va chher ropui em (How great have you moulded)' mi han ti chu ka lawmin Pu Thanglura rilru ropuizia chu ka ngaisang ngei mai. Mi lehkhathiam inti tam tak hian hei ang hian an hotu hluite chawimawi turin inngaitlawm ve peih tak maw' ka ti hial a ni.

Hlim tlâng taka he sikul hmingthang taka kan thawhho dial dial lai chuan kum 1966 March thla khan Zoram buaina chu a lo thleng ta. Ka thawhpui tam takte chu

Sapram lam mi an nih avangin Zoi.m ata an chhuah a lo tul ta. Sikul Jah a kal t theih loh fo ta mai bawk nen Tichu a hun engemawti chhung chu he Sikul in a hming thatna pawh a hloh then [illegible] rei chu aw tih turin a lian awm hi [illegible]. Chu chu pawi ka tih em avangin [illegible] khat lekin ka han au zui teh ang:

Zan Phaw chhim chhuahtlang [illegible]

Sikumin [illegible]

A [illegible]

Par ang [illegible]

Tichuan he Sikul [illegible] ha leh hming [illegible] [illegible] 19[illegible] [illegible] thlengin ka thawk a, a thawk [illegible] ber ka [illegible] bawk [illegible] leh [illegible] chu ka [illegible] an nih Hawn [illegible] an zahawr thi.m hle a, a [illegible] hle Aimahe[illegible] he [illegible] kum 47 dawn lai ka lo thawk [illegible], [illegible] hmel leh ka chakna pawh chuan [illegible] zingi han awm reng chu ka tan [illegible] tawa ka inbuat avangin [illegible] chawlh ka dil ta a. Chu chu min [illegible] 12th March, 1977 hian ropui te ka [illegible] chu min thlah ta a, pawisa tam tl [illegible] leh thupek hlu tak takte nen min [illegible]

a. Ka Sikul naupangte leh ka thiante min ngaihhruaina thilte chu ka dam chhunga ka thinlung pindan rilber leh ka inchhung tlawm tak hmun luahkhat rengtu tur an lo ni leh ta a ni. Ka ngaih danin zirtirtu hna hi a zahawma, hleprukna a hla a, a hriselin nun a tinuam a, ka thawh chak ber a ni fo thin.

Thlarau Khawvelah pawh khian Sikul hi la awm ngai anih chuan kei chu Zirtirtu hna bawk hi ka dil leh mai awm e.

BUNG XVII

PRESBYTERY MEMBER-AH

India ramin mahni a ro inrelna a neih hma zawng kha chuan kan rama zirna Sikul zawng zawng hi Zosapte kutha a awm a. Chuvangin Zirtirtute pawh chu Tirhkohte ang thaw thânga an awmna khuaah te chuan Kohhrana rawngbawlna nei ve tura beisei an ni. Tin, zu in thuah te, nulat tlangval thuah te an bawhchhiat chuan an hna atanga ban nghal an ni bawk thin He inphuarna hian zirtirtute chu a vawng tha hle a ni.

Kei ngei pawh chu kum 1929 a Dawrpui Zirtirtu ka nih atangin Dawrpui Kohhranah chuan Sande Sikul zirtirtu, Thu-

hriltu leh Kohhran Committee memberah min hmang nghal a. Kuin hnih kum thum hnuah phei chuan Pastor Thanga Bialah chuan Pu D K Kâwnga nen Secretary hna kan chelh dun a. Chuta tang chuan Khawthlang Bial Presbytery-ah Pu Hrawva B A nen khân Secretary hna kan chelh dun ta zel a Indopui II a lo chhuak a, Sipai Pisa lama ka insawn chinah chuan he hna hi ka chhunzawm thei ta lo va

Tin, kum 1945 a, tuna kan awmna veng, Venghnuaia kan va pem phei tirh phatin ka fanu Lalrinmawii chuan ni rei pawh na hman lova mi han thihsan ta! phut avangin thlarau lam dinhmun hlauhawm takah ka lo awm ta a Pathian awmte pawh chu ka ring lo ta hial a, zan khua khua hian ka fanu thlân bulah chuan ka thu thin a ka ât loh reng pawh ka inring ngam lo hial a ni. Mahse min hmangaihtute tawngtaina avangin ka lo harh chhuak leh ta a Heta chinah zawng Kohhran lam chu ka bêl tan leh ta a. Heng hun laia Venghnuai Kohhran chu a la fahrah hle mai a. Mission Veng Kohhran enkawl an la ni a. Biak in pawh chu a tê hle mai a Kan lo pun deuh hnu chuan Biak in chu kan sa tha ta a, Pu Taivela chu Kohhran upa atân kan thlang ta a

Venghnuaia ka va pêm phei vel lai chuan a lo changkâng lo ve hle mai a, an zingah chuan lehkha thiam ber ka va ni ta mai a. Veng hmasawnna turin hnathawh 'tur a tam hle mai a. Paho thenkhatte huaihawtin Y.M A. kan han din ve a, kan phûr hle thin Tin, zirna lamah kan rual-awhna a lo awm ta a, Nursery Sikul kan han dil chhuak phawt a, Primary Sikul kan nei thei ta a. Kum 1971 atang phei chuan Middle Sikul h al kan nei thei ta a tin, Kalkawng tha kan mainawh avangin Paho vek chu Road Committe dinin Motor lian kal tlang theihin tuna kan venga chhuah-chhawng lamlian hi kan sial tlang ng'e nghe a. Venghnuai mite tihhmasawnna tura thil tlêm te ka lo tihpui thei chu vawiin nì thlengin ka inchhir lo hle a ni

Chutianga malım theih ang tawk tê tê a Kohhranah rawng ka bawl chhung zawng pawh chuan Pathian nena intawhna tak tak sawi tur tehchiam ka la hre lova, ka thin-lung pawh chu ala thlamuan, tawk bawk hek lo Mahse December, ni 22, 1957 ni tlai dar thum ah chuan ka huan hla zawka Tomato kung tui ka leih lai tak chuan kei hi Khawvêla mi sual ber chu ka lo ni a, mahse Pathian min hmangaihna chu a nasat em avangin ka tan a thi a ni lo thei lo tih thu

hi ka thinlung a chuan [illegible] chhuang ta thut mai a. Ka tu [illegible] chu ka tih chawt a, ka 'awm lutuk chu [illegible] zawih zawih mai a. He [illegible] hi [illegible] a [illegible] hle mai a [illegible] chhung a [illegible]

He thil ka tawh hnu [illegible] Thlarau [illegible] chang [illegible] a, englai [illegible] Ch'hum [illegible] [illegible] a. M [illegible] [illegible] hmun [illegible] [illegible] [illegible] a, [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] hi n Ke [illegible] nithla tam ber [illegible] kum [illegible] ka nih dawk avang chuan pathum Sande Sikul Superintendent hna hi ka thawk ber tlan a. Presbytery Member ka [illegible] chawlh tir ka nia thlenem ka thawk a, kum 15 tch mai lo a thawktan ka inh [illegible]

Venghnuaia ka va pêm phei vel lai chuan a lo changkâng lo ve hle mai a, an zingah chuan lehkha thiam ber ka va ni ta mai a. Veng hmasawnna turin hnathawh tur a tam hle mai a. Paho thenkhatte huaihawtin Y.M.A. kan han din ve a, kan phûr hle thin. Tin, zirna lamah kan rualawhna a lo awm ta a, Nursery Sikul kan han dil chhuak phawt a, Primary Sikul kan nei thei ta a. Kum 1971 atang phei chuan Middle Sikul hial kan nei thei ta a. Tin, Kalkawng tha kan mamawh avangin Paho vek chu Road Committe dinin Motor lian kal tlang theihin tuna kan venga chhuahchhawng lamlian hi kan sial tlang ng'e nghe a. Venghnuai mite tihhmasawnna tura thil tlêm te ka lo tihpui thei chu vawiin ni thlengin ka inchhir lo hle a ni

Chutianga mahni theih ang tawk tê tê a Kohhranah rawng ka bawl chhung zawng pawh chuan Pathian nena intawhna tak tak sawi tur tehchhiam ka'la hre lova, ka thinlung pawh chu ala thlamuang tawk bawk hek lo. Mahse December, ni 22, 1957 ni tlai dar thum ah chuan ka huan hla zawka Tomato kung tui ka leih lai tak chuan kei hi Kh[illegible]la mi sual ber chu ka lo ni a, ma[illegible]athian min hmangaihna chu a nasat em avangin ka tan a thi a ni lo thei lo tih thu

hi ka thinlungah chuan [illegible] chiang ta thut mai a. Ka tu[illegible] lo chu ka thu chawt a, ka lawm lutuk chu ka tip ta zawih zawih mai a. He [illegible] hi tun chuan a tei tawh hle na a [illegible] tukin a la chiang a ni

He thil ka tawh hun rei lo te'n hian Thlarauva hlim [illegible] ka la chiang reh a, englai pawh in Chhum hian ma [illegible] chu [illegible] [illegible] a. [illegible] em [illegible] [illegible] ta a, [illegible] sang te [illegible] pawn [illegible] zawn [illegible] [illegible] pawn [illegible] ta a, inthe [illegible]

[illegible]

Kohhran [illegible] ch hun pawh hian Kohhran leikha thuam ber leh [illegible] lamah pawh lo upa ka nih bawk avang chuan puithung Sande Sikul Superintendent hian hi ka thawk ber thin a, Presbytery Member ka ni [illegible] ta chawlhtir ka ni i thlengin ka thawk a, kum 15 teh meuh chu thawkitin ka inhria.

Amaherawhchu hun a lo kal zela Kohhran Committe pawh kan lo inhmangaih tawk ta lo deuh a ni ang, kum 12 zet upa anga rawng ka lo bawlna chu ka hriat ve hauh lohvin Bialtu Pastor hovin ka chungchang an lo ngaihtuaha, tun hma kum sawm hma lama ka lo chetsualna chu thar thawhin ka upa nihna chu hlihsak ka lo ni ta a. Hetia ka hriat lawk ve loh leh thiam thu pawh sawina nei ve hauh lova kut ka han tuar ta mai hi chu na ka ti em em mai a, ka rilru hrehawmti lutuk hi intihhlum ka rilruk rum rum thin a. Kan bialtu Pastor te, ka rawngbawlpui upate chu ka ngai em em a, lo lenga min rawn tawngtai sak tur tein ka beisei em em thin a, mahse an tul hle a ni ang, inleng nei lovin hun rei tak ka awm a. A tawpah zawng min hmangaihtu ka Lalpa chuan min rawn chhawk zang ta a. Tunah chuan Kohhranah mabni tlin tawk te tea rawngbawlna nei leh theiin ka lo awm leh ta a. Tunah hian nihna sang neia rawng ka bawl lai ai mah khan Kohhran mi naran dinhmun atanga ka rawngbawlnaah hian ka thinlung chhung ril chu a lungawi zawk ta hlauh hi malsawmna ropui tak niin ka hre thin.

Tunah chuan kum 70 ka lo tling dawn ta a, ka taksa leh rilru pawh a lo chak tawh lova, mahse ka rualpui tam takte Pathianin an nunna a seng tawh hnu pawh a Min la zuah bik leh ka nupui leh ka fanaute an phu loh malsawmna dawnga Sawrkar hnate thawk dial dial a an awmna hian kan Pathian min hmangaihna chu a tilang chiang hle a ni Hmangaihtu Pathian chuan fapa pali leh fanu pali min pe a, tunah hian ka fanu pakhat chuan a hmalama ka sawi tawh ang khan a Lalpa hnenah min chawlhsan tawh a unau pasarihte chu min la neih tir rih a, kei pawh hi Lalpan min koh hun chu ka nghak mai tawh a ni

PRINTED AT THE EXODUS PRESS C. 3,000 27 7 79